

TARTU ÜLIKOOL
Pärnu kolledž
Sotsiaaltöö korralduse osakond

Anu Aaviste

**VÕRDSETE VÕIMALUSTE TAGAMINE
EAKATE HEAOLU KINDLUSTAMISEKS
AUDRU VALLA NÄITEL**

Lõputöö

Juhendaja: Anne Rähn

Pärnu 2014

SISUKORD

Sissejuhatus	3
1. Teoreetiline ülevaade eakate sotsiaalhoolekandest	6
1.1. Eakad kui sihtgrupp ühiskonnas	6
1.2. Eakate sotsiaalne kaitse Eestis	9
1.3. Sotsiaalteenused ja –toetused eakatele	14
1.4. Eakate toimetulek ja heaolu	17
1.5. Audru vald eakate elukeskkonnana	21
1.5.1. Audru valla tutvustus	22
1.5.2. Eakate hoolekanne Audru vallas	24
2. Uurimus Audru valla eakatele võrdsete võimaluste tagamisest toimetuleku ja heaolu saavutamisel	27
2.1. Uurimiseesmärk, -küsimused ja -ülesanded	27
2.2. Uurimismeetod, uurimuse läbiviimine ja valim	28
2.3. Uurimisandmete analüüs	30
2.3.1. Eakate toimetulek ja heaolu Audru vallas	31
2.3.2. Eakate vaba aja veetmise võimalused Audru vallas	35
2.3.3. Eakate sotsiaalteenuste ja –toetuste kasutamine ja vajadus Audru vallas	37
2.4. Järeldused ja ettepanekud	40
Kokkuvõte	44
Viidatud allikad	46
Lisad	50
Lisa 1. Küsimustik spetsialistile	50
Lisa 2. Ankeetküsimustik Audru valla eakatele vanuses 65 ja vanemad	51
Summary	57

SISSEJUHATUS

Käesoleva lõputöö teemaks on „Võrdsete võimaluste tagamine eakate heaolu kindlustamiseks Audru valla näitel“. Töö valik tuleneb teema aktuaalsusest. Viimasel ajal on hakatud pöörama suurt tähelepanu eakatele seoses Eesti ühiskonnas toimunud kiirete muutustega ja ühiskonna vananemisega. Ühiskonda peetakse vananevaks kui eakate (65+) osakaal on üle 7%. Sellest lähtuvalt käsitlebki käesolev töö eakadena inimesi vanuses 65 ja vanemad. Vananemist peetakse kaasaja probleemiks ja sellega kaasnevad probleemid on vägagi aktuaalsed. Vanadus ja eaga kaasnevad võimalused, piirangud ja abivajaduse ulatus on igal inimesel erinev. Eakate toimetulek on muutunud üha populaarsemaks teemaks ning seda valdkonda käsitletakse tihti meedias ja kirjanduses, eelkõige pensionipoliitikat. Vananemine on aga elu loomulik osa, kus igal eakal on õigus majanduslikule toimetulekule ja heaolule. Eakad peaksid saama ühiskondlikust elust aktiivselt osa võtta ning ühiskond peaks võimaldama neil väärikalt vananeda. Aktiivsena vananemise eesmärk on pikendada inimeste tervena elatud eluiga ja parandada elukvaliteeti ning tagada vanemaealistele võrdsed võimalused ühiskonna erinevates eluvaldkondades.

Lõputöö eesmärgiks on uurida, milliseid sotsiaalteenuseid ja –toetuseid lisaks olemasolevatele vajavad Audru valla eakad oma toimetuleku ja heaolu parandamiseks ning kuivõrd nad on teadlikud pakutavatest võimalustest. Uurimuse tulemusena selgitatakse eakate rahulolu kohaliku omavalitsuse poolt pakutavate toetuste ja teenustega ning vaba aja veetmise võimalustega.

Töö eesmärkide saavutamiseks täitis käesoleva töö autor järgmisi uurimisülesandeid:

- kirjandusega tutvumine, sellest ülevaate andmine,
- uuringu läbiviimine,
- saadud andmete analüüsimine ja järelduste tegemine.

Uurimus viidi läbi kombineeritud uurimusena 2014. aasta kevadel. Eakatele pakutavate sotsiaalteenuste ja –toetuste kasutamisest, nende vajadusest ning toimetulekust ja heaolust ülevaate saamiseks kasutati ankeetküsitlust. Käesolevas uurimuses tugines töö autor küsimustiku koostamisel Allardti heaolu teooria mudelile. Küsimustik koosnes 28 valik- ja vabavastusega küsimusest. Küsitlus viidi läbi Audru valla eakate seas, kel vanust 65 ja rohkem ning juhuvaliku alusel. Valimi moodustasid 89 eakat, mis on 10% koguvallimist. Ankeetküsitluse andmeid süstematiseeriti ja analüüsiti andmetöötlusprogrammide (MS Excel, MS Word) abil. Viidi läbi ka struktureeritud intervjuu kolme kohaliku sotsiaaltöötajaga, mis koosnes kaheksast küsimusest.

Uurimustöö koosneb kahest osast, teoreetilisest ja empiirilisest, mis omakorda jagunevad alapeatükkideks. Esimene osa annab ülevaate eakatest kui sihtgrupist ühiskonnas ning eakate aktiivse eluhoiaku ja elukvaliteediga seonduvatest teoreetilistest käsitlustest, samuti eakate sotsiaalsest kaitsest ning Audru vallast eakate elukeskkonnana.

Töö teises osas antakse ülevaade uurimiseesmärgist, -küsimustest, -ülesannetest ja –meetodist ning analüüsitakse andmeid. Andmete analüüsist lähtuvalt tuuakse välja peamised tööst tulenevad järeldused ning tehakse ettepanekuid eakate aktiivsuse ning elukvaliteedi säilitamiseks ja parandamiseks Audru vallas.

Töös on esitatud andmeid ühel tabelil ja 16 joonisel, kasutatud on 50 viidatud allikat. Lisadena on esitatud intervjuu küsimustik spetsialistidele ja ankeetküsimustik eakatele. Töö koostamisel on juhindutud TÜ Pärnu kolledži üliõpilaste kirjalike tööde metoodilisest juhendist 2012.

Töö autor tänab käesoleva uurimustöö valmimisele kaasaaitamises hea koostöö eest juhendajat, samuti uuringus osalenud respondente.

Töös kasutatavad mõisted:

Eakas – elatanud, vanemas eas olev (Eesti keele...2013).

Elukvaliteet – inimese hinnang oma eluolule (Eesti keele...2013).

Heaolu – jõukus, (aineline) kindlustatus, vajaduste rahuldatus; hea olukord, hea seisund (Eesti keele...2013).

Aktiivsena vananemine – tähendab pikemat tööelu, paremaid töötingimusi, aktiivse kodanikuna ühiskonnaelus osalemist ja iseseisvust igapäevaelus (Aktiivsena vananemine...2013).

Sotsiaalhoolekanne – sotsiaalteenuste, sotsiaaltoetuste, vältimatu sotsiaalabi ja muu abi osutamise või määramisega seotud toimingute süsteem (Sotsiaalhoolekande...1995).

Sotsiaalteenus – isiku või perekonna toimetulekut soodustav mitterahaline toetus (Sotsiaalhoolekande...1995).

Sotsiaaltoetus – isiku või perekonna toimetuleku soodustamiseks antav rahaline toetus (Sotsiaalhoolekande...1995).

Toimetulek – isiku või perekonna füüsiline või psühhosotsiaalne võime igapäevases elus toime tulla (Sotsiaalhoolekande...1995).

Sotsiaalne võrgustik – olulised inimesed abivajava isiku ümber tema enda hinnangul (Rannastu 2005: 107).

1. TEOREETILINE ÜLEVAADE EAKATE SOTSIAALHOOLEKANDEST

Eduka vananemise kontseptsioon käsitleb vananemist positiivses võtmes. See tähendab, et inimene võib vaatamata ebasoodsatele tingimustele vananeda ühiskonnaelus aktiivselt toimivana. Seepärast on oluline mõista, kuidas eakad ise mõistavad, milline on see sotsiaalne keskkond, kus inimene saaks hästi vananeda. Kõik ühiskonna liikmed peaksid olema valmis aktsepteerima vananevat ühiskonda, suhtuma eakatesse sallivalt ja võtma soodsat hoiakut ka enda vananemise suhtes. Väärikalt vananeda on omaette kunst.

1.1. Eakad kui sihtgrupp ühiskonnas

Kaasaegsetes ühiskondades seistakse silmitsi vananeva elanikkonna probleemidega, sealhulgas vananeva elanikkonna toimetuleku ja toetamise vajadusega ning põlvkondade sidususe temaatikaga. Vananemist peetakse mitmedimensiooniliseks protsessiks, kus indiviidi heaolu ja toimetuleku määramisel osutub kronoloogilisest vanusest tähtsamaks tema funktsionaalne vanus ehk indiviidi suutlikkus ja tegevusvõime. (Hoyer, Roodin 2009) Nüüdisaja tunnusjoonteks on pikk eluiga ja madal sündimus.

Indiviidi vananemise tempo sõltub soost, tervisest, eluviisist ja keskkonna mõjuritest. Eakate heaolu iseloomustavateks näitajateks loetakse subjektiivset rahulolu, toimivat sotsiaalvõrgustikku, toimetulekuressursside olemasolu ning eneseabiliikumises osalemist. Eakate toimetuleku edendamiseks pakub tuge tegevusteraapia rakendamine, samuti päevakeskuste töö sisukamaks muutmine ja neile täiendavate funktsioonide andmine. (Tulva, Kiis 2001)

Riikliku pensionikindlustuse seaduse §7 järgselt on õigus vanaduspensionile isikul, kes on saanud 63-aastaseks. Rahvastiku kiirest vananemisest on saanud ülemaailmne probleem. Kui ühiskonnas on eakaid (65+) üle 7%, siis peetakse ühiskonda vananevaks. ÜRO rahvastikuproгноoside kahe tõepärasema stsenaariumi raames ennustatakse Eestile 2050. aastaks eakate (65+) osakaalu tõusu praeguselt ligi 18%-lt 25–26%-ni. See esitab tervishoiu- ja hoolekandesüsteemile täiendavaid nõudeid, kuivõrd toimetulek vananedes kahaneb ja kolmas elufaas (normaalne vananemine pensionieas) võib kergesti üle minna neljandaks (patoloogiline vananemine ja toimetulek pideva kõrvalabi toel). (Eakad... 2014)

Kahe kümnendi, aastate 1989–2011 jooksul pikenes Eesti rahvastiku eluiga kumulatiivselt üle 10 aasta võrra: meestel ligikaudu 12 ja naistel 9 aasta võrra. Tegemist on erakordselt kiire muutusega, kui võtta arvesse, et viimased 160 aastat on maailma rahvastiku eluea pikkus ühe kümnendi jooksul kasvanud keskmiselt 2,5 aasta võrra. (Oeppen ja Vaupel 2002, viidatud Karelson 2013:39 vahendusel) Alljärgnev tabel 1 näitabki, kuidas Eestis aasta aastalt eakate arv kasvab.

Tabel 1. Eakad vanuserühma järgi, 1.jaanuar 2014

	65 – 69	70 – 74	75 – 79	80 – 84	85 ja vanemad	KOKKU
2011	60 970	65 420	48 170	35 550	21 910	232 020
2012	58 942	66 860	48 649	36 540	23 628	234 619
2013	60 379	64 688	50 293	37 164	25 529	238 053

Allikas: Rahvaarv ja rahvastiku koosseis. Eesti Statistika andmebaas 2014 (autori koostatud).

Et mõista eakate rolli ühiskonnas, on vaja teada, millised on nende võimalused ühiskonnaelus aktiivselt osalemiseks. Suhtumist vanadusse ja eakatesse inimestesse määravad paljud tegurid (näiteks millisel määral mõjutavad ühiskonda põlvkondadevahelised suhted). Nende sotsiaalne panus on piiratud, vähenevad materiaalsed ressursid, väärtusmaailm ja elustiil muutuvad. Viimased suurendavad konflikti ohtu noortega. Seetõttu peetakse tähtsaks, et igas ühiskonnas tagataks

rahvastiku vananedes ja majanduslike ressursside vähenedes põlvkondadevaheline solidaarsus. (Tulva, Viiralt 2003)

Negatiivne hoiak eakatesse ei tulene pelgalt vanusest, vaid ka soost. Soorerisus võib avalduda naiste ja meeste erinevas tööhõives, pensionile siirdumise eas jne. Ulatuslikust Euroopa gerontoloogiaalasest uuringust (Arber 1996) selgus, et üle 65-aastasi naisi on 50% enam kui samaealisi mehi ning 85- aastasi ja vanemaid naisi koguni kolm korda enam kui sama vanu mehi. Samas uuringus on väidetud, et naised (eakatest enamus) on sattunud ühiskonnas ebasoodsasse asendisse. Tähelepanu väärib, et pooled üle 65-aastastest inimestest on lesed ja needki on põhiliselt naised. Üksi elavad eakad vajavad kõige enam abi ja toetust. (Tulva, Kiis 2001)

Kiired muutused Eesti ühiskonnas on halvendanud eakate materiaalselt ja psühhosotsiaalselt olukorda. Enam kui kolmandik eakatest elab allpool vaesuspiiri, nende võimalused enda olukorda parandada on küllaltki piiratud. Eaka toimetulek sõltub suuresti ka tema elukohast. Suhtumine eakatesse peegeldab ühiskonna küpsust ja eetilist. Suurim sotsiaalse tõrjutuse oht on vanemal elanikkonnal. (Tulva, Kiis 2001)

Sotsiaalse suhtluse vähenemine eakatel inimestel ei ole kindlasti tingitud vananemisest iseenesest, vaid suhtlusringkonna ahenemisest (pensionile jäämine, lapsed lähevad omaette elama, abikaasa ja sõbrad surevad) ning haigustest, mis raskendavad suhtlemist (kuulmise langus, kõndimise häire, depressioon, dementsus). Paljud neist probleemidest on lahendatavad või vähemalt kompenseeritavad. (Saks 1998: 35)

Eestis, nagu mujalgi, ei moodusta eakad ühetaolist rühma. Leidub aktiivseid ja elurõõmsaid eakaid, kes osalevad tööelus ja toetavad lapsi ja lapselapsi. Teisalt on hulgaliselt neid, kes vajavad toetust, kõrvalabi, hooldamist. Alati pole lapsed suutelised vanemate eest hoolt kandma omaenda toimetulekuraskuste tõttu. Mida väiksemaks jääb perekondlik ühisvastutus, seda enam suureneb vajadus ametkondlike institutsioonide sekkumistegevuse järele. (Tulva 2012)

Demograafilised muutused toovad kaasa nii probleeme kui ka võimalusi. Elanikkonna vananemine võib suurendada survet riikide eelarvetele ja pensionisüsteemidele ning põhjustada pingeid seoses tööjõuga, mida on vaja eakamatele inimestele sotsiaal- ja

hooldusteenuste osutamiseks. Vanusega seostuvad tihti haigused ja sõltuvus ning eakamad inimesed võivad ennast tunda töö- ja pereelust ning ühiskondlikust tegevusest kõrvalejäetuna. On neid, kel on hirm, et vanad inimesed võivad olla noortele ja tööealistele liiga suureks koormaks ning see võib põhjustada põlvkondadevahelisi pingeid. (Euroopa parlamendi...2014)

Aasta 2012 oli kuulutatud Euroopas aktiivsena vananemise aastaks ja hõlmas kolme tähtsat tegevussuunda. Esimene neist kutsub üles innustama eakaid inimesi osa võtma tööelust juhul, kui tervislik seisukord seda lubab. Siinkohal juhitakse tähelepanu, et selleks on vaja ellu viia võimalused töötamiseks osajaliselt ning vajadus on ka parandada töötingimusi. Teiseks tuuakse välja tõrjutuse ja sotsiaalsesse isolatsiooni sattumise vältimiseks ühiskondlikus elus osalemise vajadus. Kolmanda punktina isesisva elu võimalikkusele kaasaaitamine. (Sirotkina 2012)

Nii nagu igal teisel ühiskonnaliikmel, on vanuril õigus väärikale kohtlemisele, privaatsusele, kindlale sissetulekule, eluruumile, ohutule keskkonnale, ravi- ja hoolekandeteenustele, aktiivsele puhkusele, osavõtule kultuurielust, teadmiste täiendamisele, elukoha valikule ning kaasaráhkimisele ühiskonna asjades (Eesti vanuripoliitika...2014).

Inimese elutee üheks tähtsaks osaks on vananemine ja sellega kaasnevad muutused. Elanikkonna vananemine suurendab survet riikide eelarvetele ja pensionisüsteemidele. Naiste eluiga on meeste omast pikem ja nende osakaal vanemaealise elanikkonna struktuuris on suurem. Aktiivsena vananemine tähendab pikemat tööelu, aktiivselt ühiskonnaelus osalemist ja iseseisvust igapäevaelus.

1.2. Eakate sotsiaalne kaitse Eestis

Eesti rahvastikku iseloomustavad kaks väga olulist suundumust, mis mõjutavad Eesti ühiskonda juba praegu ning mis muutuvad üha tuntavamaks tulevikus. Jätkub 1990. aastatel alanud rahvaarvu vähenemine ning samal ajal Eesti rahvastik vananeb. Üha väiksem tööealiste inimeste hulk peab toetama elukaare mõlemas otsas kasvavat elanikkonda, nii oma lapsi kui ka järjest kauem elavat eakate põlvkonda. Selle

tulemusena võib Eesti demograafilist olukorda ning sellega kaasnevaid sotsiaalseid ja majanduslikke mõjusid pidada eriti problemaatiliseks. (Aktiivsena vananemise...2013)

Perekonnaseaduse (PKS) 8. peatükk reguleerib põlvnemisest tulenevat ülalpidamiskohustust. PKS § 96 järgi on ülalpidamist kohustatud andma täisealised esimese ja teise astme ülenejad ja alanejad sugulased. Mis saab aga siis kui perekonnaliikmed puuduvad või pole neil võimalik aidata? Eesti Vabariigi Põhiseaduse (PS) §28 alusel on Eesti kodanikul õigus riigi abile vanaduse, töövõimetuse, toitjakaotuse ja puuduse korral. Seega peaksid eakad abi ja tuge saama riigilt kas otse või üldjuhul läbi kohaliku omavalitsuse.

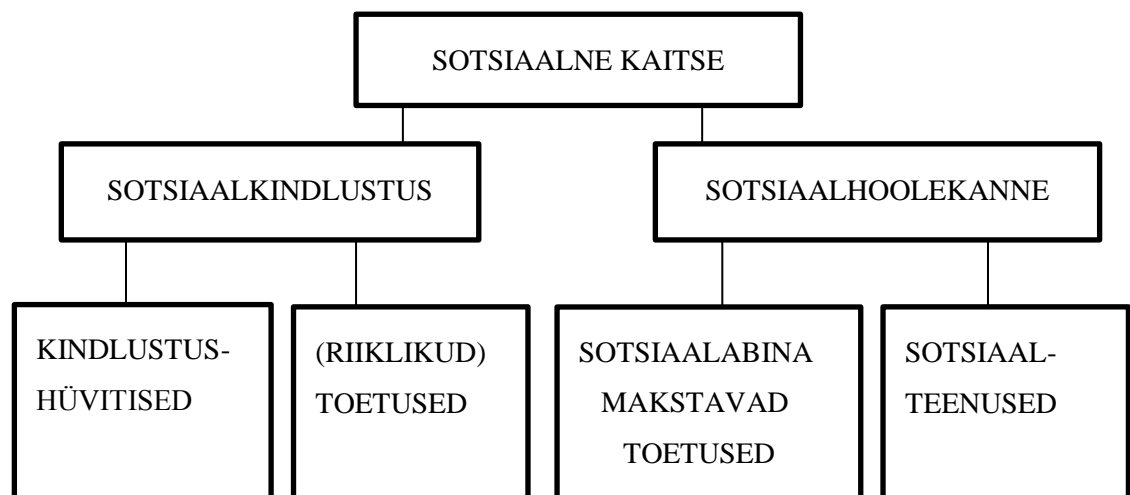
PS §10 järgi on põhiseaduse üheks aluspõhimõtteks inimväärikuse põhimõte. Inimväärikuse põhimõte nõuab muuhulgas, et inimese esmavajadused ehk vajadused toidule, riiete, hügieenile, tervishoiule, transpordile, eluasemele oleksid rahuldatud ning tal oleks võimalik osaleda aktiivselt igapäevaelus. Kui inimese igapäevane toimetulek on kindlustatud, on üldjuhul tagatud ka tema inimväärikus. Eeldatakse et inimene saab enese inimväärse elu kindlustamisega ise hakkama ja tuleb enesega ise toime. Et inimesel oleks võimalik iseendaga toime tulla, garanteerib põhiseadus inimesele erinevad õigused (omandipõhiõiguse, õiguse perekonna- ja eraelu puutumatusse, õiguse haridusele) ning vabadused (õigus vabale eneseteotusele, õigus ettevõtlusvabadusele). (Henberg jt 2012)

Elus on paratamatult hetki, kus inimene ei suuda iseenda toimetulekut kindlustada. Toimetulematus võib avalduda nii materiaalses vormis (elatusvahendite puudus) kui mittemateriaalses vormis (suutmatuse ilma kõrvalise abita teha igapäevatoiminguid, käia poes, hoolitseda hügieeni eest jne). Kõik sellised situatsioonid ohustavad inimese inimväärikust. Toimetulekuraskuses inimene ei või jääda üksi. Temaga tuleb olla solidaarne ehk tal on õigus abile ja toetusele. (Henberg jt 2012)

Sotsiaalse kaitse eesmärk on tagada inimestele kindlustus riskide ja olukordade puhuks, millega kaasneb sissetulekute kaotus või vähenemine ning kulutuste kasv, samuti abi seda vajavatele kodanikele sotsiaaltoetuste ja –teenuste näol, et kindlustada nende sotsiaalne toimetulek (Tervis, töö... 2007: 97). Kaasaegse ühiskonna tunnustatud

printsip on, et riik tagab oma kodanikele sotsiaalse kaitse, mis annab kindlustunde tuleviku suhtes ning võimaluse elada inimväärselt kogu elu jooksul (Hoolekande... 2004).

Sotsiaalse kaitse meetmed jagunevad sotsiaalkindlustuseks ja sotsiaalhoolekandeks (vt joonis 1). Laiemas mõttes on sotsiaalhoolekande eesmärk luua inimressursi arendamise kaudu võimalused majanduse arendamiseks, suurendades sellega sotsiaalset kaasatust ning leevendades ja ennetades vaesust ja sotsiaalset tõrjutust. Kitsamas mõttes on sotsiaalhoolekanne toimingute süsteem, mis soodustab inimese toimetulekut. Toiminguteks on sotsiaalabi (sealhulgas sotsiaaltoetused) ja sotsiaalteenused. (Rannastu 2005: 60-61)

Joonis 1. Sotsiaalse kaitse süsteem Eestis. Allikas: Rannastu, K. 2005. Sotsiaalhooldus.

Sotsiaalkaitse tähendab eelkõige riigipoolset kaitset ja abi erinevate riskide puhul. Hõlmab kõiki sotsiaalse turvalisuse tagamise süsteeme: miinimumsissetuleku tagamist, arstiabi ja sotsiaalteenuseid, hoolitsemist laste, perekondade, vanurite, puuetega inimeste, töövõimetute, töötute ja teiste vähekaitstud gruppide eest kodus ning hoolekandenasutustes. Kuigi sotsiaalkaitse on oma olemuselt riiklik, võib see olla korraldatud nii avalike kui ka erainstitutsioonide poolt. (Salu 2001)

Sotsiaalhoolekande põhimõteteks on inimõiguste järgimine, isiku vastutus enda ja oma perekonnaliikmete toimetuleku eest, abi andmise kohustus, kui isiku ja perekonna võimalused toimetulekuks ei ole piisavad ning isiku ja perekonna toimetuleku soodustamine. Sotsiaalhoolekande ülesanneteks on isikule või perekonnale toimetulekuraskuste ennetamiseks, kõrvaldamiseks või kergendamiseks abi osutamine ja sotsiaalsete erivajadustega isiku sotsiaalsele turvalisusele, arengule ja ühiskonnas kohanemisele kaasaaitamine. (Sotsiaalhoolekande... 1995)

Üheks sotsiaalhoolekande õiguseks on õigus sotsiaalabile, sealhulgas sotsiaalabi iseloomuga sotsiaalteenustele. Abi võib olla nii rahaline kui mitterahaline. Kuna tegemist on keskse sotsiaalse õigusega, kaitseb õigus sotsiaalhoolekandele kõiki neid väärtusi, mida kaitsevad sotsiaalsed õigused laiemalt. See teenib nii individualistlikke kui kollektiivseid väärtusi. Riigil on kohustus luua tingimused, mis on väärikuse realiseerimiseks vajalikud. Puudus on abi saamise peamine tingimus. Seetõttu tuleb selgitada, mida põhiseadus puuduse all mõistab. Seda ei saa vaadelda päris iseseisvalt, vaid lahutamatuks koos abi andmise ulatusega. Puuduse korral ei piisa igasugusest abist. Loogiliselt peab abi ulatus olema selline, mis puuduse kõrvaldaks. Vastasel korral oleks isikul võimalik pärast abi saamist uuesti abi taotleda – ta kannataks ikkagi puuduse käes. Ka ajaliselt ei tohi abi andmine olla piiratud kestusega. Kui isik kannatab jätkuvalt puuduse käes, ei saa perioodi pikkus iseenesest olla õigustuseks abist keeldumisel. Abi tuleb osutada ka pikaajalise puuduse korral. (Annus, Aaviksoo 2002: 38–46)

Sotsiaalkindlustus on abinõude süsteem ehk sotsiaalne kaitse sissetulekute katkemise või vähenemise või kulutuste suurenemise korral. Sotsiaalkindlustus hõlmab erinevaid valdkondi: pension, toimetulekutoetus, ravikindlustus, töötuskindlustus, matusetootus, puuetega inimeste toetused ja kuriteoohvrite toetused (Sotsiaalkindlustus 2014). Sotsiaalkindlustus on riigi poolt antav garantii, millega teatud sotsiaalsete riskide (surm, toitjakaotus, vanadus, töövõimetus, lapse sünd) realiseerumise korral tagatakse täiendav sissetulek või sissetulekute jätkumine vähemalt tasemel, mis võimaldab inimväärsel äraelamisel. Sotsiaalkindlustust rahastatakse nii kohustuslikest maksudest või maksetest kui ka vabatahtlikest maksetest. (Sotsiaalkindlustus ja riiklikud...2014)

Sotsiaalhoolekannet korraldavad sotsiaalminister, maavanemad ja kohalik omavalitsus. Riiklikku sotsiaalhoolekannet korraldavad sotsiaalminister ja maavanemad. Maavanem korraldab maakonnas riiklikku sotsiaalhoolekannet maavalitsuse vastava osakonna kaudu. Omavalitsuse sotsiaalhoolekannet korraldab valla- või linnavalitsus. (Sotsiaalhoolekande... 1995)

Euroopa mõõdupuu järgi on Eesti sotsiaalhoolekandesüsteem riigikeskne. Kohalikele lahendustele põhinevad hoolekandesüsteemid on üldiselt mahult väikesed ja kodulähedasemad, samas ka tõhusamad ja paindlikumad. Neis on ühendatud majanduslik tulemuslikkus ja inimsõbralikkus. (Malvet, Mikkola 1998: 122)

Sotsiaalministeeriumi poolt on välja töötatud aktiivsena vananemise arengukava aastateks 2013-2020. Arengukavas on kirjeldatud arengukava eesmärgi, milleks on vanusesõbraliku ühiskonna kujundamine, vanemaealiste elukvaliteedi ja võrdsete võimaluste kindlustamine. Arengukava kitsamate eesmärkide seadmisel on arvestatud, et vanemaealised oleksid ühiskonda kaasatud, aktiivsed nii tööturul kui sotsiaalselt, elaksid kauem tervena ja oleksid toimetulevad. Aktiivsena vananemise eesmärgid on saavutatavad vaid koos erinevate valdkondade koordineeritud tegevuse ja koostöö tagajärjel. (Aktiivsena vananemise... 2013)

Elanikkonna vananemise ja majandusliku aktiivsuse langusega on kasvanud mittetöötavate inimeste osatähtsus rahvastikus. Selle tulemuseks on maksutulu vähenemine, mis tähendab kasvavat survet sotsiaalse kaitse süsteemile. Elanikkond on muutunud vanemaks ja elab koos krooniliste haigustega, mis mõjutavad nende igapäevast elu. Ühelt poolt suureneb nõudlus vanaduse ja tervisega seotud hüvitiste järgi, teiselt poolt aga ei kasva selleks kasutada olevate ressursside maht. Eakate heaolu suurendamiseks on oluline teada nende hinnangut selle kohta, kas nad on teadlikud nendele paktavatest sotsiaalteenustest ja –toetustest. Selgitada, milliseid sotsiaalteenuseid ja –toetusi ning vaba aja veetmise võimalusi vajaksid eakad oma toimetuleku ja heaolu parandamiseks ning kas pakutavaid teenuseid on piisavalt.

1.3. Sotsiaalteenused ja –toetused eakatele

Avaliku võimu kohustused sotsiaalhoolekande valdkonnas jagunevad riigi (keskvõimu) ja kohaliku omavalitsuse kohustusteks. Kuna erinevad sotsiaalhoolekande meetmed on omavahel tihedalt seotud ning konkreetsele isikule abi osutamine nõuab tihti rahalise ja mitterahalise abi kombineerimist, on rahalise ja mitterahalise abi eest vastutuse jagamine erinevatele institutsioonidele raskendatud. Kohaliku omavalitsuse ülesannete kindlaksmääramisel kasutatakse kolme kriteeriumi: subsidiaarsuspõhimõtte, traditsioonid ning võrsumine kohalikust kogukonnast. Kõigi kolme põhimõtte kohaselt on sotsiaalhoolekande näol tegemist eelkõige kohaliku elu küsimusega. Vaid juhul, kui sotsiaalabi osutamist lugeda tööhõiveprogrammide osaks, on mõeldav ülesande kuuluvus keskvõimule. Seadusandjal on aga teatud otsustusõigus kohaliku omavalitsuse kohustuslike ülesannete kindlaksmääramisel. Kohalikule omavalitsusele sotsiaalhoolekande alaste ülesannete panek ühes vastutusega nende ülesannete täitmise finantseerimise eest ei oleks põhiseadusega vastuolus. Keskvoim peab sotsiaalhoolekannet osutama juhul, kui tegemist on abivajadusega tulenevalt mõnest üldriiklikku tähendust omavast probleemist. Samuti peab keskvoim tulenevalt põhiseaduse §28 lõikest 3 toetama kohalikke omavalitsusi. See toetus võib seisneda nii rahalises toetuses kui ka poliitika väljatöötamises, koordineerimises ning sellega seonduvas nõustamises. (Annus, Aaviksoo 2002: 4)

Sotsiaalhoolekande seaduse järgi ongi kohaliku omavalitsuse üheks ülesandeks sotsiaalhoolekande korraldamisel sotsiaalteenuste, vältimatu sotsiaalabi ja muu abi andmise korraldamine ning sotsiaaltoetuste määramine ja maksmine. Riigi poolt rahastatav sotsiaalteenus eakatele on proteeside, ortopeediliste ja muude abivahendite andmine. Puude puhul lisandub ka rehabilitatsiooniteenuse ja erihoolekandeteenuse osutamine. (Sotsiaalhoolekande... 1995)

Tähtsamad teenused ja toetused eakatele on (Eakad... 2014):

- täiskasvanu hooldamine ja hooldaja määramine;
- avahooldus ja koduhooldusteenused;
- rehabilitatsioon, tegevusvõime säilitamine ja abivahendid;

- omastehooldus;
- päevakeskused;
- hoolekandetasutused.

Avahoolduse ja koduhooldusteenuse eesmärgiks on aidata vähenenud toimetulekuvõimega eakal inimesel iseseisvalt, pere või sotsiaaltöötaja organiseeritud teenuste abil harjumuspärasel keskkonnas (kodus) toime tulla. Ava- ja koduhooldusteenusteks on (Avahooldus... 2014):

- kodus osutatavad teenused ehk koduhooldusteenused (kodu kohandamine, igapäevaelu vajaduste rahuldamine, nõustamine, juhendamine, hooldamine jms), areneb ka kodune õendushooldusteenus;
- väljaspool kodu osutatavad teenused (võimalused aktiivseks tegevuseks päevakeskustes jm);
- tugiteenused (eritransport, abivahendid, toitlustamine, sauna- ja pesupesemisteenus).

Rehabiliteerimine on erinevatest meetmetest koosnev erialane tegevus või protsess inimese oskuste ja võimete ning tugisüsteemide arendamisel. Eaka inimese rehabiliteerimise eesmärk on hoida eakate võimalikult kõrget füüsilise, meelelise, intellektuaalse, psüühilise ja/või sotsiaalse toimimise taset, võimaldades neile nii iseseisvust ja paremat toimetulekut. Eaka tervisliku seisundi, rehabilitatsiooni või abi vajaduse määrab kindlaks tema perearst, kohaliku omavalitsuse sotsiaaltöötaja, geriaatriline meeskond või rehabilitatsiooniasutuse multidistsiplinaarne meeskond. (Rehabilitatsioon... 2014)

Omastehooldus on kodustes tingimustes eaka inimese hooldamine või põetamine. Hooldaja töö on sageli väga siduv, kulutab hooldajat ning kestab sageli päevast päeva ja kuust kuusse. Puhkuse või hooldaja haigestumise ajaks on võimalik hooldatav ajutiselt hoolekandetasutusse paigutada. (Omastehooldus 2014)

Päevakeskused on kohalike omavalitsuste või mittetulundusühingute poolt loodud keskused, kus pakutakse võimalust soodustingimustel avalikke teenuseid kasutada ja vaba aega veeta. Päevakeskuste tegevuse eesmärgiks on täiskasvanute puhul toetada aktiivset suhtlemist, ennetada toimetulekuprobleeme või toetada igapäevast

toimetulekut. Soodustingimustel avalikud teenused on näiteks pesu pesemine, juuksuriteenus, toitlustamine või sauna kasutamine tasuta või teenuse tegelikust hinnast odavamalt. Soodustingimustel avalike teenuste puhul katab osa või kogu teenuse hinna kliendi eest omavalitsus või muu finantseerija (fond, sihtasutus, sponsor vm). Vaba aja veetmise võimalused on huviringide, ürituste jm suhtlemisvõimaluste loomine erinevatele eagruppidele sotsiaalse kaasatuse eesmärgil. Viimane tähendab, et päevakeskuse tegevuste eesmärgiks on klientide kaasamine ühiskonnaellu vastavalt nende võimetele, vajadustele ja soovidele ning toimetuleku toetamine ja sotsiaalse aktiivsuse säilitamine. Vaba aja veetmise ja suhtlusvõimaluste pakkumise vormideks on näiteks üritused, tugigrupid, huvitegevus, teatud sihtgruppidele mõeldud kohvikud, raamatukogud. (Mis on... 2014)

Üldhooldekodu on ööpäevaringseks hooldamiseks loodud hoolekandetasutus, kus viibivad inimesed, kes kõrvalabi- ja hooldusvajaduse tõttu ei ole suutelised iseseisvalt elama ning kelle toimetulekut ei ole võimalik tagada teiste sotsiaalteenuste või muu abi osutamisega. Täiskasvanute hooldamisteenuse finantseerimine toimub põhiliselt isikute endi ja/või nende pereliikmete või ülalpidamiskohuslaste ning kohalike omavalitsuste poolt. Riigieelarvest kaetakse vaid enne 01.01.1993 üldhooldekodudesse elama asunud isikute hoolekandekulud. (Hooldamine 2014)

Vältimatu sotsiaalabi on piisavate elatusvahenditeta isiku olukorrale vastavad hädavajalikud sotsiaalhoolekandelised abinõud, mis tagavad vähemalt toidu, riietuse ja ajutise peavarju. Vältimatut sotsiaalabi on õigus saada igal Eestis viibival isikul. Selle korraldamine on kohaliku omavalitsusüksuse ülesanne. **Muu abi** on sotsiaalse keskkonna parandamisele ja sotsiaalse turvalisuse suurendamisele suunatud tegevus. Järelevalvet maakonnas osutatavate sotsiaalteenuste ja muu abi kvaliteedi ning riigi poolt sotsiaalhoolekandeks eraldatud sihtotstarbeliste rahaliste vahendite kasutamise üle teostab maavanem või tema volitatud isik. (Sotsiaalhoolekande... 1995)

Kohalik omavalitsus võib osutada eakate toimetulekule kaasaitamiseks neile harjumuspäras keskkonnas ning teistega võrdväärseks eluks näiteks võimalusi odavamaks toitlustamiseks, tagada informatsiooni kättesaadavuse osutatavate teenuste kohta ja luua võimalused sotsiaalteenuste kasutamiseks, luua võimalused suhtlemiseks

ja huvialaseks tegevuseks ning tagada hoolekandeesutuses elavatele eakatele ja puudega inimestele turvalisuse, iseseisvuse, nende eraelu austamise ja võimaluse osaleda nende elukeskkonda ning tulevikku puudutavate otsuste tegemisel. Eakatele suunatud teenuseid osutatakse kohaliku omavalitsuse korralduse seaduse §22 lõike 1 punkt 5 ja SHS §27 alusel. Kohaliku omavalitsuse volikogul on õigus kehtestada omavalitsuse piires valla/linna eelarvest finantseeritavate eakatele suunatud teenuste osutamise kord, mis sätestab teenuste saamise, taotlemise ja finantseerimise vastavas omavalitsuses. Seetõttu võivad teenused erineda omavalitsuste lõikes nii kättesaadavuse kui taotlemise osas. (Medar, M.; Medar, E. 2007: 245–246)

Vananedes kasvab inimese vajadus sotsiaalteenuste ja –toetuste järele, et tal oleks võimalik iseseisvalt toime tulla. Vanemas eas võib tekkida sõltuvus lähedastest inimestest. Ka majanduslikult, füüsiliselt, vaimselt ja sotsiaalselt vajatakse enam teiste tuge. Nii perekonnaliikmete kui professionaalide ülesanne on toetada eakate heaolu saavutamist.

1.4. Eakate toimetulek ja heaolu

Eakate heaolu üheks mõõdupuuks on tagada neile piisav sissetulek. Vajalik on samuti eakatele suunatud hoolekande- ja tervishoiusüsteemi olemasolu, sest vananemisega kaasnevad sageli materiaalsed, füüsilised ja emotsionaalsed probleemid, mis ei võimalda iseseisvalt toime tulla. Üheks vaesusriskist ohustatud sihtgrupiks peetakse pensionäre, eriti üksi elavaid, kuna nende sissetulekuks on põhiliselt ainult vanaduspension. Üksindus on eakate üheks suurimaks probleemiks.

Sotsiaalsete õiguste tagamise eest vastutavad erinevad isikud ja institutsioonid. Sealjuures on esmaseks põhimõtteks isiku enese vastutus toimetuleku eest. Seda põhimõtet väljendab näiteks igaühe kohustus endale võimaluse korral täiendavaid sissetulekuid muretseda. Põhiseaduslikult tagatud perekonna kohustus oma abivajavate liikmete eest hoolitseda väljendub hetkel perekonnaseadusega kehtestatud ülalpidamiskohustustes. Avalik võim võib isikule rahalise abi andmisest keelduda, kui ta ei ole kasutanud võimalust perekonnaliikmetelt abi saada. (Annus, Aaviksoo 2002: 4) Sotsiaalhoolekande seadus § 3 sätestab, et sotsiaalhoolekande põhimõtteks on eelkõige

isiku enda vastutus iseenda ja oma perekonnaliikmete toimetuleku eest. Kui aga isiku ja tema perekonna võimalused toimetulekuks ei ole piisavad, on talle või tema perekonnale toimetulekuraskuste ennetamiseks, kõrvaldamiseks või kergendamiseks abi osutamine sotsiaalhoolekande ülesanne.

Heaolu hõlmab mitmeid tasandeid, kuid eelkõige seisneb see inimese vajaduste rahuldamises. Toetudes Maslow'i vajaduste hierarhiale, tuuakse välja heaolu kolm komponenti (Allardt 1995):

- omamine – sissetulek, toit, tervis, füüsiline keskkond
- kuulumine – perekond, lähedased, suhted kogukonnaga, turvatunne
- olemine – eneseteostus, identiteet, väärtused.

Omamine viitab neile materiaalsele ja füüsilistele tingimustele, mis on vajalikud ellujäämiseks või puuduse vältimiseks. Kuulumine tähendab vajadust suhelda teiste inimestega ja moodustada sotsiaalseid identiteete ehk seotus ja suhted kogukonnas, seotus perekonna ja sugulastega, aktiivsed sõprussuhted, seotus ja kontaktid ühenduste ja organisatsioonidega, suhted töökaaslastega. Olemine tähendab vajadust lõimuda ühiskonda ja elada kooskõlas keskkonnaga ehk mil määral saab inimene osaleda otsustes ja tegevustes mis mõjutavad ta elu, tema poliitiline tegevus, võimalused vaba aja sisustamiseks, tööeluks, looduse nautimiseks. (Kiis, Pihlak 2004)

Allardt'i heaolu teooria kohaselt on heaolul kaks dimensiooni: **subjektiivne** (elustandard, elatustase) ja **objektiivne** (elukvaliteet). Elustandard tähistab inimese materiaalseid võimalusi, koosneb kõigest sellest, mida me omame: sissetulek, eluase, töö, haridus ja tervis. Elukvaliteet aga sotsiaalseid suhteid pereliikmetega, sõpradega, naabritega ning eneserealiseerimine, milleks on ühiskondlik staatus, poliitilised ressursid ja huvitavad vaba aja tegevused, rahulolu iseenda eluga. Elukvaliteet oleneb paljuski keskkonnast kus elatakse ja kuidas tullaakse toime nendes tingimustes. Allardt peab tähtsaks subjektiivset heaolu. (Allardt 1995)

Elukvaliteet on indiviidi subjektiivne arusaam oma heaolust. Üldjuhul on elukvaliteet seda kõrgem, mida aktiivsem on inimene ise. Mida laiem on eaka sotsiaalne võrgustik, seda aktiivsemalt ta suhtleb. See asjaolu mõjutab positiivselt ka eaka elukvaliteeti.

Sotsiaalsete suhete olemasolu, hulk ja iseloom loob eeldused sotsiaalse võrgustiku ja toe tekkeks, mis samuti mõjutab elukvaliteeti. (Kasepalu 2008: 46)

Eesti elanikkond vananeb ja perekond muutub väiksemaks ning ebastabiilsemaks, nii tõuseb olulisele kohale põlvkondadevaheline solidaarsus. Elanikkonna vananemise tõttu võib samaaegselt elada neli kuni viis põlvkonda: vanemad ja lapsed, vanavanemad ja lapselapsed, isegi lapselapselapsed. (Tulva 2012) Vananedes peab inimene kohanema paljude rollimuutustega. Tähtsaimad on üleminek aktiivsest töötajast pensionäriks ning kasvataja ja vanema rollist vanavanaema rolli. Kohanemine sõltub sellest, kuidas on inimese minapilt seotud tema rollidega töö- ja pereelus. Uues situatsioonis ollakse ebakindlad selles, milliseid rolle peaks täitma. Ühelt poolt tuleneb see suuremast vastuvõtlikkusest ümbritsevate inimeste arvamusele. Teiste arvamus eakate inimeste kohta on sageli negatiivne ja vanur võtab ka ise kergesti omaks teiste loodud pildi endast kui nõrgast, haiglasest ja abitust olendist. See niinimetatud sotsiaalse kokkuvarisemise sündroom suurendab sõltuvust, kiirendab vananemist ja suurendab hooldusvajadust. (Saks 1998: 48)

Vanemaks jäämine tähendab paljudele inimestele mitmetest töö- ja perekonnamuredest ning kohustustest vabanemist. Kuid üheaegselt töölt ärajäämisega kaotab inimene selle impulsi, mis senini andis tema elule rütmi. On ju töörütm pikka aega ka elurütmiks. Vananemisega kaasneb ka võimalus senisest rohkem enda eest hoolitseda ning on soovitatav tegelda sellega võimalikult kaua, et täita suurema osa vabast ajast. Kuid see ei tohi saada vanuritel ainsaks tegevuseks. Vanur peaks olema ka seltskondlikult aktiivne ja ühiskonnale kasulik! See annab elule uue mõtte ja sisu. Kaunis, harmooniline vanadus ei tule iseenesest, vaid teda on tarvis endale luua. Paljudele on see kindlasti raske, kuid siiski tuleb vanadusele vastu minna optimistlikult. Eakaid inimesi kaunistab nende väärikus, sisemine ja väline tasakaalukas hoiak ning optimistlik olek. Just need omadused annavad neile armastusväärse vanainimese maine. (Beltšikov 1984: 64-65)

Hea vananemise ja tervise säilimise, aga ka pikaeealisuse parimateks tagajateks peetakse järgmisi asjaolusid (Tulva, Viiralt 2003):

- meeldiv sotsiaalne roll – eakal on mingi selline tegevus, mille kaudu ta kogeb, et teda hinnatakse ja tunneb, et teostab end selle tegevuse kaudu (töötamine, harrastus, osalemine ühiskondlikus elus või vabatahtlikus tegevuses, lastelastega tegelemine);
- positiivne minapilt – mõjutab vananeva inimese eluga rahulolu (enesehinnang nii oma möödunud eluteele kui ka sellele püstitatud eesmärkidele, samuti hinnang praegusele elu-olule ning sellega kohanemisele);
- optimistlik elukäsitus – väljendab inimese usku tulevikku nii isiklikult kui ka üldisemalt (kui suhtumine ellu on lootusrikas ja helge, on ta ka ise valmis aktiivsemalt tegutsema enda ja oma ümbruse tuleviku heaks);
- rahuldav füüsiline ja psühhosotsiaalne tegutsemisvõime – võime iseseisvalt hakkama saada igapäevaelu toimingutega.

Füüsilise passiivsuse kasv on probleemiks kogu maailmas. On täheldatud, et isegi väikeses ulatuses füüsilise aktiivsuse suurenemine võib mõjuda positiivselt tervisele, igapäevasele toimetulekule ja elukvaliteedile hilisemas eas. (King.A.C. 2010: 405) Kõikidel inimestel, sõltumata vanusest, on võimalik oma tervise säilitamiseks ja tugevdamiseks ka ise midagi ära teha. Ebatervislikud eluviisid kiirendavad vananemist oluliselt. Kehalise aktiivsuse säilitamine või treeningute alustamine vanemas eas on rohuks paljude hädade vastu ning võib normaalset vananemist soodsas suunas mõjutada. (Saks 1998)

Paljud inimesed kardavad vananeda, kuid hea tervise korral on võimalik ka sel perioodil nautida ergast ning täisväärtuslikku elu. Vananemine on organismi järkjärguline taandareng, millega kaasnevad nii välised muutused (juuste, naha, kehakuju) kui sisemised muutused (vaimsed võimed, haigused, ajutalitlus, dementsus, nägemise-kuulmise halvenemine). Regulaarne kehaline tegevus aitab kaasa heale üldisele tervisele, parandab tuju ning vähendab stressi ja muret. Sobivaimad kehalised tegevused eakatele on aiatöö, jalutamine, jalgrattasõit, ujumine. Tervise säilitamine on oluline elukvaliteedi osa igas vanuses. Kuigi mitte miski ei saa peatada vananemisprotsessi, saab tervislik eluviis ära hoida mitmeid haigusi, mis on üldlevinud eakate inimeste seas. (Abrahams 2009)

Tihti räägitaksegi vanemaealistele suunatud riiklikest poliitikatest alles siis, kui tekivad küsimused seoses iseseisva hakkamasaamise ning abi- või hooldusvajadusega. Vanusepiir eakate ja veel mitteakate vahel näib tihti jooksvat pensioni- ja tööealiste vahelt. Esimesed oleksid justkui passiivsed saajad ja teised aktiivsed andjad. Tegelikult eelneb päriselt eakaks saamisele ja ka võimalikule abivajaduse tekkele palju aastaid, mille jooksul inimene oma elu kujundab. Me kõik vananeme individuaalselt, seetõttu erinevad ka meie valikud, kuidas seda teha: kas olla kauem aktiivne tööturul ja ühiskondlikus elus ning osaleda hariduselus või kasutada võimalust jääda pensionile, tegelda oma huvialadega ning suhelda lähedaste ja sõpradega. (Vanemaealiste... 2009: 7)

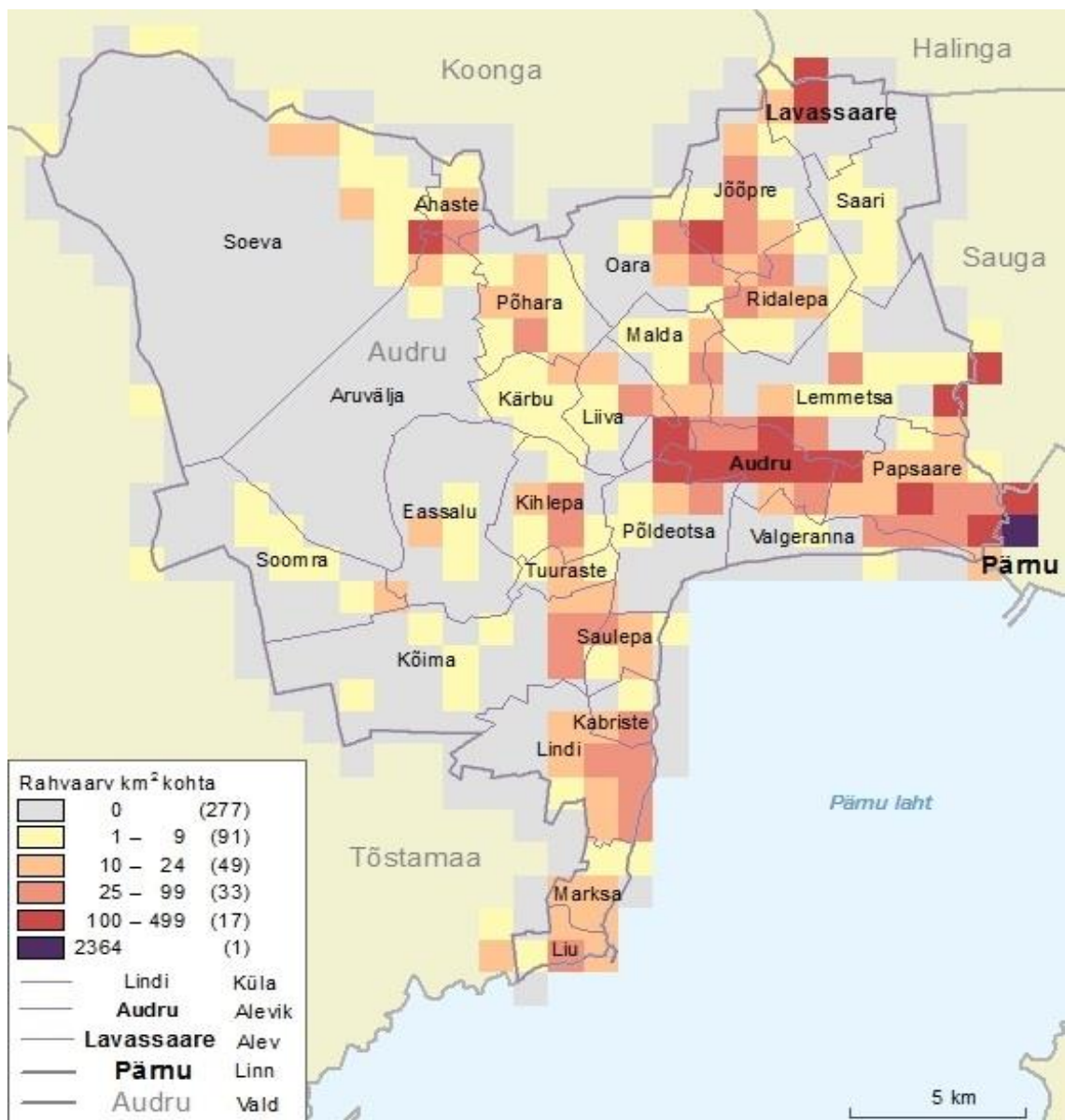
Nii nagu eakad peavad kohanema vananemisega, tuleb ka ühiskonnal kohaneda oma liikmete vananemisega. Selle juures on oluline, et eakas saaks vananeda väärikalt, tema vajadused oleksid rahuldatud ja ta oleks oma eluga rahul. 2012 aasta, mis kuulutati Euroopas aktiivsena vananemise aastaks, eesmärgiks oli suurendada teadlikkust vanemate inimeste panusest ühiskonnale. Kõik saab alguse iseenda suhtumisest. Edukat vananemist toetavad head suhted pere ja lähedastega, tervislik eluviis ning elu väärtustamine. Pensionile jäänud inimesed jagunevad kaheks: ühed ei oska enam ühiskonnas oma kohta leida, teised aga ütlevad, et neil pole elu sees nii kiire ja nii palju toimetamist olnud kui nüüd. Aktiivsena vananemine pikendab inimeste tervena elatud eluiga ja parandab elukvaliteeti, tagab neile võrdsed võimalused ühiskonna erinevates eluvaldkondades. Riik ei tohi jätta oma vanu, haigeid, abituid, omasteta inimesi häbiväärsesse olukorda, kus on raske oma väärikustunnet säilitada.

1.5. Audru vald eakate elukeskkonnana

Audru varasem ajalugu ulatub kaugetesse aegadesse, mille kohta puuduvad igasugused kirjalikud teated. Esimesed kirjalikud teated pärinevad aastast 1449, mil Audrut märgitakse esmakordselt piiskopimõisana. Peale Poola-Liivi sõda 1617. aastal algas Audrus "Rootsi" aeg, mil Audru piiskopimõisast sai Pärnu Krahvkonna peamõis. Sagedaste sõdade tõttu Eestimaal iseloomustab ka Audru ajalugu pidev võimu ja mõisaomanike vahetumine. Mõisat on korduvalt müüdud, panditud, kingitud. (Audru vald 2014)

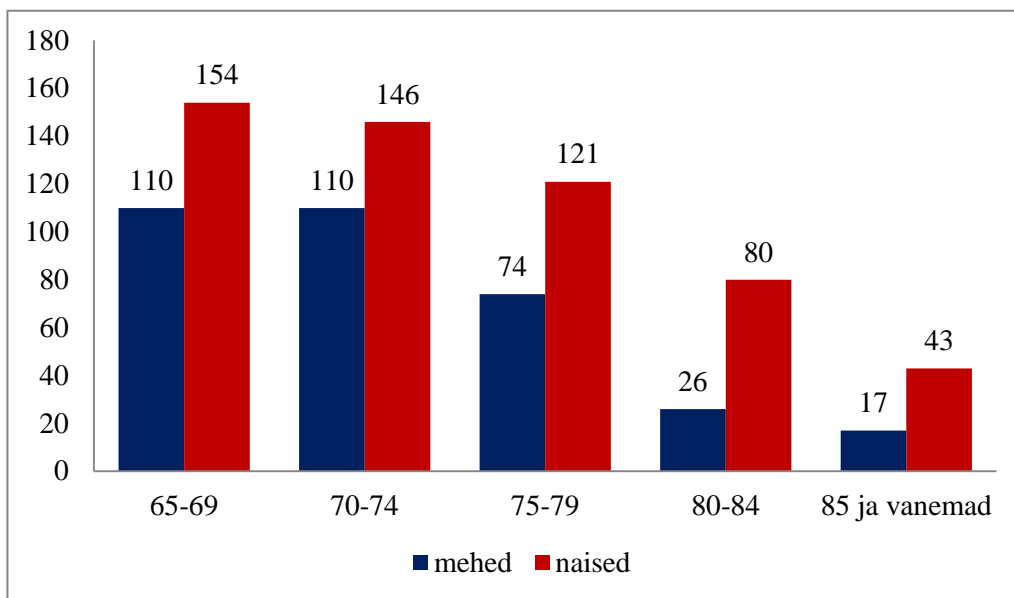
1.5.1. Audru valla tutvustus

386,84 km² suurune Audru vald asub Pärnumaal, omades naabritena Tõstamaa, Koonga, Halinga ning Sauga valda. Suurema elanike arvuga Audru alevik on Audru valla keskuseks. Vallas on kuus suuremat piirkondlikku keskust (vt joonis 2): Audru alevik ja Lavassaare alev ning Ahaste, Jõõpre, Lindi ja Kihlepa külad. (Audru vald 2014)

Joonis 2. Audru valla rahvastikutiheduse ruutkaart, 31.12.2011. Allikas: Statistikaamet.
(Audru vald 2014)

Seisuga 01.01.2013 elab vallas 5063 inimest, neist eakaid (65+) on 881. Alljärgnev joonis 3 näitab, et naised elavad vanuses 65+ Audru vallas rohkem kui mehi. See fakt, et naised elavad kauem, selgus ka eespool mainitud ulatuslikust Euroopa gerontoloogiaalasest uuringust.

Joonis 3. Audru valla eakad soo ja vanuse järgi. Allikas: Rahvaarv ja rahvastiku koosseis. Eesti Statistika 2014 (autori koostatud).

Pindala poolest on Audru vald üks Pärnumaa suurim kohaliku omavalitsuse üksus. Vallal on 23 km pikkune merepiir, millest kolm kilomeetrit on valge liivaga kaetud rannariba – suvitus- ja supluskoht Valgerand. Vallale avaldab mõju Pärnu linna lähedus oma paremate õppimis-, töötamis- ja huvitegevusvõimalustega. Audru alevikku ja külasid ühendab omavahel ning Pärnuga hea teedevõrk ja hea transpordiühendus. (Audru vald 2014)

Audru valla arenguvision aastaks 2025 on, et Audru vald on kõrge elukvaliteediga parim paik eneseteostuseks – elamiseks, õppimiseks, töötamiseks, laste kasvatamiseks ja puhkamiseks. Valla elanike arv kasvab nii loomuliku iibe kui ka positiivse rändesaldo toel. Kõigile valla elanikele on tagatud sotsiaalne kaitse ja kaasatus ühiskonnaellu. (Audru valla arengukava 2012 – 2015)

1.5.2. Eakate hoolekanne Audru vallas

Audru valla sotsiaalhoolekande arengukava aastateks 2009-2015 üldesmärgiks on arendada vallas kvaliteetset sotsiaalhoolekandesüsteemi (teenuseid, toetusi ja muud abi) mahus, mis tagab inimese toimetuleku igapäevases elus. Lisaks soovitakse kaasata eakad inimesed kogukonna ellu, kindlustades neile eneseväärikust säilitava elu ja teiste eärühmadega võrdse positsiooni, tagamaks neile võimalused iseseisvaks toimetulekuks ja emotsionaalseks heaoluks. Selleks on plaanitud järgmised tegevused (Audru valla sotsiaalhoolekande... 2009):

- võimaluste loomine eakatele tööhõives osalemiseks;
- koduhooldusteenust vajajate väljaselgitamine;
- aidata üksi elavatele eakatele paigaldada suitsuandur eluruumidesse;
- korraldada koduvälise tegevuse laiendamiseks arvuti ja teisi huvipakkuvaid koolitusi, erinevaid kultuurisündmusi rahvamajades, külates;
- jätkata koostööd valla noorsoo- ja kultuurijuhiga, külaseltside ja mittetulundusühingutega eakatele inimestele ürituste korraldamisel (ülevallaline aastalõpupidu, kevad- ja jõulupeod valla erinevates piirkondades, ekskursioonid Eestimaa erinevatesse paikadesse).

Hetkel on Audru vallal üks vanurite kodu ja üks päevakeskus. Plaanis on lisaks Jõõpre Vanurite Kodule rajada eakate inimeste hooldekodu veel Lindile. Jõõpre Vanurite Kodu on Audru Vallavalitsuse allasutus. Vaikse ja hea ümbrusega hooldekodu töötab alates 12. detsembrist 1995. Jõõpre Vanurite Kodu osutab ööpäevaringset hooldusteenust kuni 17 inimesele. Teenus on peamiselt suunatud Audru valla registris olevatele eakatele ja tagab ööpäevaringse hooldamise isikutele, kes erivajaduste või sotsiaalse olukorra tõttu ei ole suutelised iseseisvalt elama ning kelle toimetulekut ei ole võimalik tagada teiste hoolekande teenuste või muu abi osutamisega. Vanurite kodu osutatavateks teenusteks on toitlustamine ja hooldus, päevahoid, hoolealuste rehabilitatsioon, neile suhtlemisvõimaluste loomine, sotsiaalnõustamine. Hoolduskoha maksumus valla elanikele on 540 eurot, väljaspoolt Audru valda tulnud inimestele 648 eurot. (Jõõpre... 2014)

Audru Päevakeskuses pakub sotsiaalteenuseid, huvitegevust ja päevast tegevust eakatele ja erivajadustega vallaelanikele, aidates neil iseseisvalt toime tulla igapäevaeluga. Päevakeskus on Audru Vallavalitsuse hallatava ametiasutusena tegutsev hoolekandeesutus. Päevakeskuse tegevust korraldab tegevusjuhendaja. (Audru Päevakeskus 2014)

Valla poolt makstavateks eakaid abistavateks toetusteks on toimetulekutoetus (riiklik, maksab vald), hoolekandeesutuse toetus (kindlaks määratud toetus isiku hoolekandeesutuse kulude osaliseks kompenseerimiseks), ravimitoetus (määratakse kuludokumentide alusel üks kord aastas taotlejale retseptiravimite kulutuste osaliseks või täielikuks hüvitamiseks kuni 30 euro ulatuses), transporditoetus (määratakse arsti saatekirja või raviasutuse teatise ja kuludokumentide alusel taotlejale väljaspool Pärnu maakonda raviasutuses käimise transpordikulude osaliseks hüvitamiseks), abivahenditoetus (määratakse taotlejale isikliku abivahendi omaosaluse maksumuse hüvitamiseks kuni 50 % ulatuses üks kord aastas). Lisaks veel erakorraline toetus, mida makstakse ühekordselt ettenägematute sündmustega (pereliikme surm, invaliidistumine, loodusõnnetus, tulekahju, varjupaiga- või turvakoduteenuse kasutamine jms) seotud ootamatute kulutuste osaliseks või täielikuks hüvitamiseks. (Audru vald 2014)

Sotsiaaltoetus on toimetuleku soodustamiseks antav rahaline toetus. Lisaks makstavatele toetustele pakutakse toimetuleku soodustamiseks Audru valla eakatele veel ka järgmiseid hoolekandeteenuseid (Audru Valla sotsiaalhoolekande... 2009):

- sotsiaalnõustamine – osutavad kõik sotsiaaltöötajad, sotsiaalpedagoog ja psühholoog;
- valla erinevates piirkondades osutavad eakatele abivajavatele koduteenuseid neli koduhooldustöötajat;
- ööpäevaringset hooldekodu teenust pakutakse igapäevaeluga mittetoimetulevatele vallaelanikele Jõõpre Vanurite Kodus;
- üksi elavatele erivajadustega ja haigetele eakatele inimestele korraldatakse invatransport raviasutusse minekuks ja kojutoomiseks;
- muu abina jagatakse toimetulekuraskustes üksielavatele ja lastega peredele riideid ja toiduabi.

Audru alevikus ja Lavassaare alevis saavad vallakodanikud käia perearsti vastuvõtul. Audrus toimub ka hambaarsti vastuvõtt, samuti on Audrus olemas apteek.

Valla erinevates kohtades on mitmeid kooskäimise kohti, kus töötavad mitmesugused huviringid ja toimuvad erinevad üritused. Audru Valla Kultuurikeskuses, Aruvälja, Jõõpre, Lindi ja Lavassaare rahvamajades tegutsevad line-tantsu, rahvatantsu ja võimlemise ringid. Jõõpre rahvamas lisaks ka estraadi- ja näitemänguring, käsitööring ning matkaring. Eassalu-Neitsi Külustuskeskuses asub klaasikoda ja nobedate näppude töötuba, toimub uus sari koolitusi loodus- ja reisihuvilistele. Aruvälja rahvamas on laupäeviti võimalik käia saunas väikese tasu eest.

Audru, Aruvälja, Jõõpre, Lavassaare ja Lindi raamatukogudes on võimalik lugeda ajalehti, ajakirju ja raamatuid kohapeal, samuti vajadusel neid koju laenutada. Kõigis raamatukogudes asub internetipunkt.

Audru muuseum paikneb endises Audru mõisa valitsejamajas. Muuseumis asub püsiekspositsioon, mis tutvustab Audru rahva elu-olu läbi sajandite siin eksponeeritud esemete, kirjutiste, mälestiste, jne kaudu. Eriti huvipakkuvad on ülakorrusel vaadeldavad haruldased püskorstnad ja rohkearvulised mitmekesised museaalid, näiteks vana-aegsed tikandid, koolitarbed, puust ja kasetohust tarberiistad ning palju muud. Hetkel küündib museaalide arv pea 4000-ni. Museaalid on saadud annetuseks Audru elanikelt. Muuseumi kaminasaalis korraldatakse pidevalt näitusi, vestlusi, luuleõhtuid, kohtumisi huvitavate inimestega. (Audru Muuseum 2014)

2. UURIMUS AUDRU VALLA EAKATELE VÕRDSETE VÕIMALUSTE TAGAMISEST TOIMETULEKU JA HEAOLU SAAVUTAMISEL

Käesolevas peatükis antakse ülevaade läbiviidud uurimuse eesmärgist, uurimisküsimustest ning –ülesannetest, uurimuse läbiviimisest, tuuakse välja uurimustöös kasutatud metoodika. Kirjeldatakse töö etappe ja valimit ning teostatakse uurimisandmete analüüs. Tehakse järeldused ja ettepanekud põhinedes saadud uurimistulemustele.

2.1. Uurimiseesmärk, -küsimused ja -ülesanded

Uurimuse eesmärk on selgitada, milliseid sotsiaalteenuseid ja –toetusi pakutakse eakatele Audru vallas, kas nad on teadlikud pakutavatest võimalustest. Uuritakse, milliseid sotsiaalteenuseid ja –toetusi vajaksid kohalikud eakad veel olemasolevatele oma toimetuleku ja heaolu parandamiseks. Samuti selgitatakse, kas nad on rahul kohaliku omavalitsuse poolt pakutavate võimalustega vaba aja veetmiseks, kuivõrd toetavad ja aitavad neid selles perekond, sugulased, sõbrad ja tuttavad. Eesmärgi saavutamiseks on püstitatud järgmised uurimisküsimused, millele soovitakse leida vastuseid:

- Milline on Audru valla eakate üldine toimetulek ja heaolu?
- Kas Audru valla eakad on teadlikud neile pakutavatest sotsiaalteenustest ja –toetustest?
- Milliseid sotsiaalteenuseid ja –toetusi kasutavad Audru valla eakad ning milliseid nad vajaksid lisaks olemasolevatele oma toimetuleku ja heaolu parandamiseks?
- Milliseid võimalusi eakad kasutavad oma sotsiaalse aktiivsuse hoidmiseks?

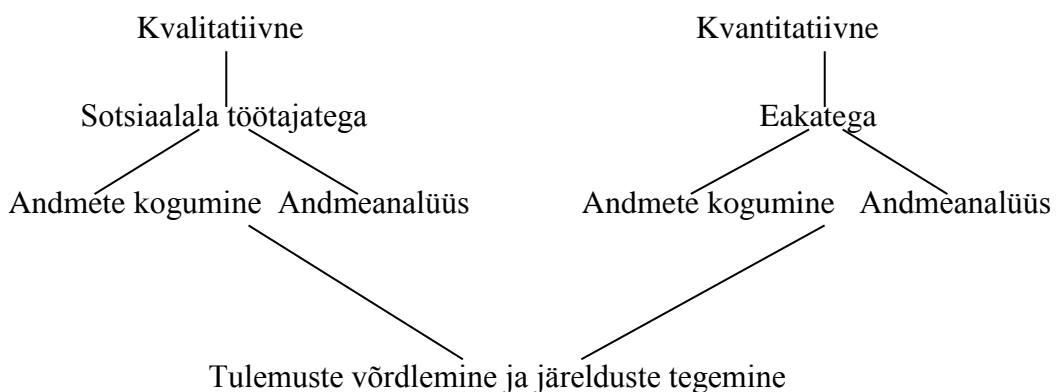
Töö eesmärgi saavutamiseks püstitati järgmised uurimisülesanded:

- teemat käsitleva kirjandusega tutvumine, sellest ülevaate andmine;
- uurimismetoodika väljatöötamine;
- intervjuuks küsimustiku koostamine spetsialistidele (Lisa 1);
- ankeetküsimustiku koostamine eakatele (Lisa 2);
- valimi koostamine;
- uuringu läbiviimine, andmete kogumine;
- saadud andmete analüüsimine;
- järelduste ja ettepanekute tegemine;
- uurimustöö vormistamine.

Uurimisülesanded viidi läbi jooksvalt 2014. aasta veebruarist kuni 2014. aasta maini. Uurimistulemustest lähtuvalt on võimalik teha järeldusi ja ettepanekuid kohalikule omavalitsusele eakatele nende heaolu kindlustamiseks pakutavate sotsiaalteenuste ning aktiivsena vananemise võimaluste arendamiseks ja täiendamiseks.

2.2. Uurimismeetod, uurimuse läbiviimine ja valim

Käesolevas lõputöös kasutati eesmärgi saavutamiseks kombineeritud uurimismeetodit ehk kvalitatiivset ja kvantitatiivset uurimismeetodit (vt joonis 4). Erinevad meetodid annavad võimaluse teemat sügavuti uurida ja peegeldavad erinevaid vaatenurki ning annavad rohkem võimalusi edasiseks analüüsiks.

Joonis 4. Kombineeritud uurimistöö mudel (autori koostatud).

Kvalitatiivset meetodit kasutati kohaliku omavalitsuse poolt eakatele pakutavate sotsiaalteenuste ja –toetuste kohta ülevaate saamiseks, mis viidi läbi struktureeritud intervjuuna sotsiaalalal töötavate spetsialistidega. Intervjuus osalesid eesmärgipäraselt valitud Audru valla kaks sotsiaaltöö spetsialisti ja üks koduhooldustöötaja, kes peaksid kõige paremini teadma eakate probleemidest ja eakatele pakutavatest teenustest kohalikus omavalitsuses. Intervjuud viidi läbi kohaliku omavalitsuse ruumides selleks eelnevalt kokkulepitud ajal, kestsid igaüks umbes 45 minutit kuni tund aega ja ette oli valmistatud kaheksa täpsustavat küsimust (vt lisa 1) keskendumaks konkreetsele teemale. Keegi kolmest intervjuueeritavast ei andnud luba diktofoni kasutada. Andmete analüüsimisel nimetan intervjuueeritavaid vastavalt V1, V2 ja V3.

Suulisel küsitlusel (intervjuul) on teiste meetodite ees eeliseid: intervjuus võib vastustest olenevalt valida paindlikult alternatiivseid jätke, kõrvaldada täpsustavate küsimustega ebaselgus, süveneda lisaküsimustega huvi pakkuvaise probleemidesse jne (Kidron 2007: 80). Struktureeritud intervjuus kasutatakse abivahendina varem ettevalmistatud ankeeti. Kui küsimused on koostatud ja järjestatud, on intervjuu läbiviimine kaunis lihtne (Hirsijärvi jt 2005: 195).

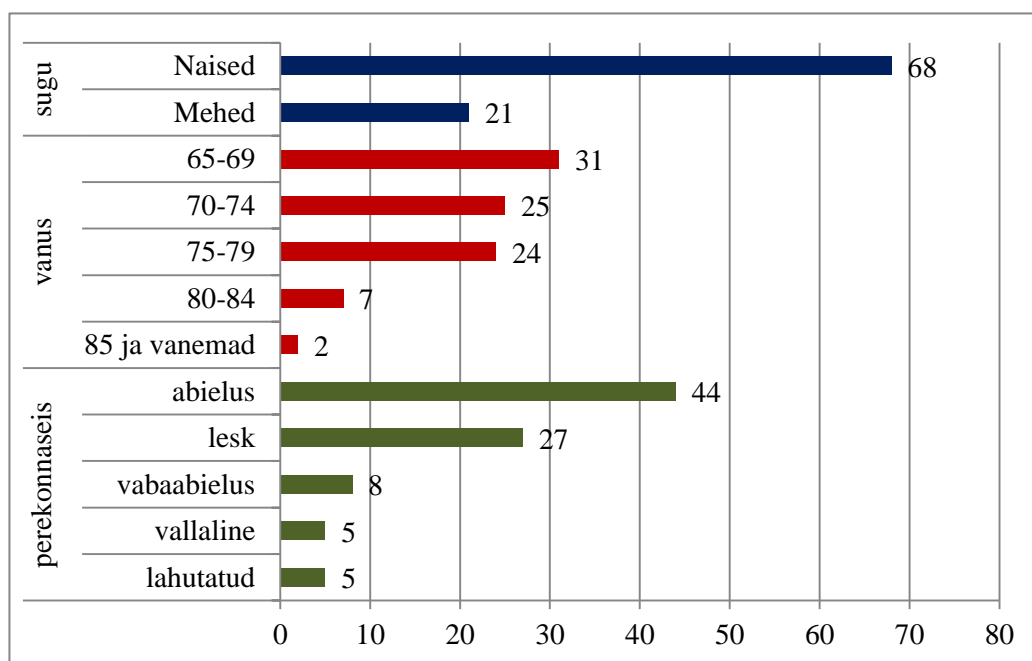
Kvantitatiivset uurimismeetodit kasutati eakatele pakutavate sotsiaalteenuste ja –toetuste kasutamisest ja vajadustest ning sotsiaalsest heaolust ülevaate saamiseks ankeetküsitlusena juhuvalimi alusel. Koguvalimi moodustas Audru valla 881 üle 65 aastast eakat, millest lõputöö valimiks, vähemalt 10%, osutus 89 eakat. Ankeedid said välja jagatud raamatukogudesse, rahvamajadesse, kus toimuvad erinevad huvialaringid, kohalikku muuseumi, samuti kasutades tuttavaid ja ise kodudes kohal käies.

Andmeid koguti ankeetküsimustiku (vt lisa 2) abil, mis koosnes 28 valik- ja vabavastusega küsimusest. Vastaja anonüümsus oli tagatud ning andmeid kajastati üldistatult. Andmeid analüüsiti andmetöötlusprogrammi Microsoft Excel abil.

Ankeet on käepärane meetod, millega saab uurida inimeste hoiakuid, uskumusi, eelarvamusi, aga ka nende veendumuste tugevust, kindlust ja mõjutatavust, katseisikute teadmisi, käitumismotiive, materiaalsel olukorda jm. Ankeediga saadud andmestikku

võib vaadelda uuritavate soo, vanuserühmade, elukoha jt objektiivsete näitajate lõikes. (Kidron 2007: 74)

Ankeedile vastajatest olid 76% naised ja 24% mehed (vt joonis 5). Meeste osakaalu vähesuse põhjuseks uuringus võib pidada meeste lühemat eluiga ning sellest tulenevalt on eakate hulgas naiste ülekaal. Vanuseliselt jagunes valim viieks: 65-69 aastaseid eakaid oli 35%, 70-74 aastaseid 28%, 75-79 aastaseid 27%, 80-84 aastaseid 8% ning 85 aastaseid ja vanemaid 2% (vt joonis 5).

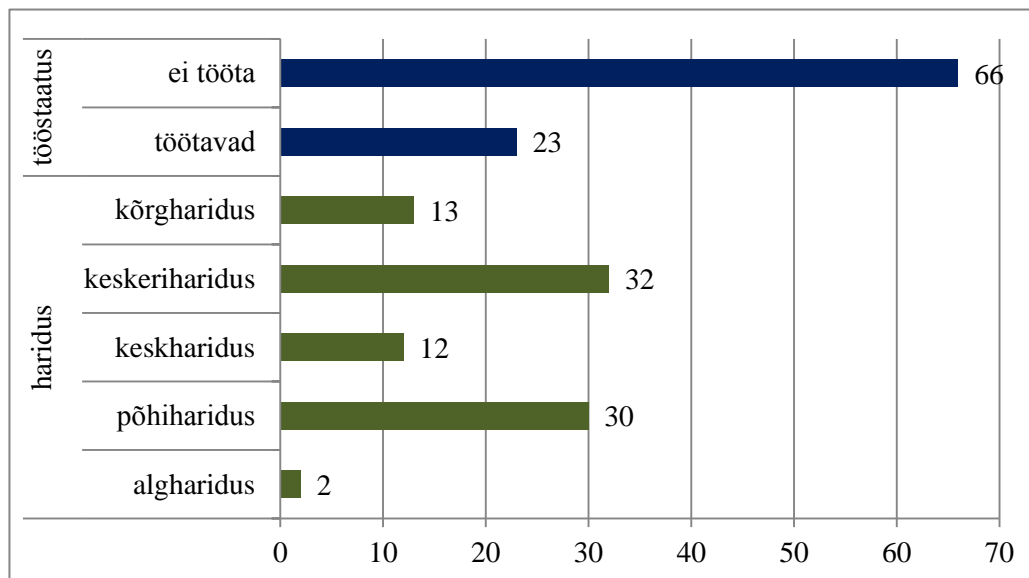
Joonis 5. Soo, vanuse ja perekonnaseisu struktuur (autori koostatud).

Perekonnseisu järgi jagunes struktuur viieks. Vastanutest protsendiliselt oli kõige rohkem abielus olijaid (49%), leskesid oli 30%, vabaabielus 9% ning lahutatud ja vallalisi oli mõlemad 6% vastanutest. (vt joonis 5) Lesed jagunesid sooliselt 23 naist ja neli meest. Tulemus kinnitab teoorias väljatoodud fakti, et naised elavad kauem.

2.3. Uurimisandmete analüüs

Antud peatükk hõlmab analüüsi Audru valla eakate toimetulekust ja rahulolust, sotsiaalteenuste ja –toetuste kasutamisest ja nende vajadusest ning vaba aja veetmise võimalustest, võimalusest aktiivselt vananeda.

Hariduselt olid vastanutest kõige rohkem keskeriharidusega 36% ja põhiharidusega 34%. Järgnesid kõrgharidus 15% ja keskharidus 13%. Algharidus oli 2% vastajatest. (vt joonis 6)

Joonis 6. Hariduse ja tööstatuse struktuur (autori koostatud).

Jooniselt 6 näeme, et uurimuses osalenud eakatest suurem osa (66) ei tööta, vaid on vanaduspensionärid. Töötavaid eakaid oli kokku 23. Vanuse järgi 65-69 aastastest 11 töötavad ja 20 ei tööta, 70-74 aastastest kuus töötab ja 19 ei tööta ning 75-79 aastastest neli töötab ja 20 ei tööta. Ka 80-84 aastastest vastanutest üks töötab, ülejäänud kuus ei tööta. Vanuse kasvades töötavate eakate osakaal vähenes.

Austustvääriva faktina selgus, et ka 80-84 aastaste seas on üks töötav eakas, kes töötab osalise tööajaga. Täistööajaga töötavad 15 eakat, neist 65-69 vanuseid 11 ning 70-74 vanuseid neli. Osalise tööajaga töötavaid eakaid on kuus, samuti vahetevahel töötavaid eakaid. Enamuses eakaid siiski ei tööta ja kasutavad oma õigust väljateenitud pensionile.

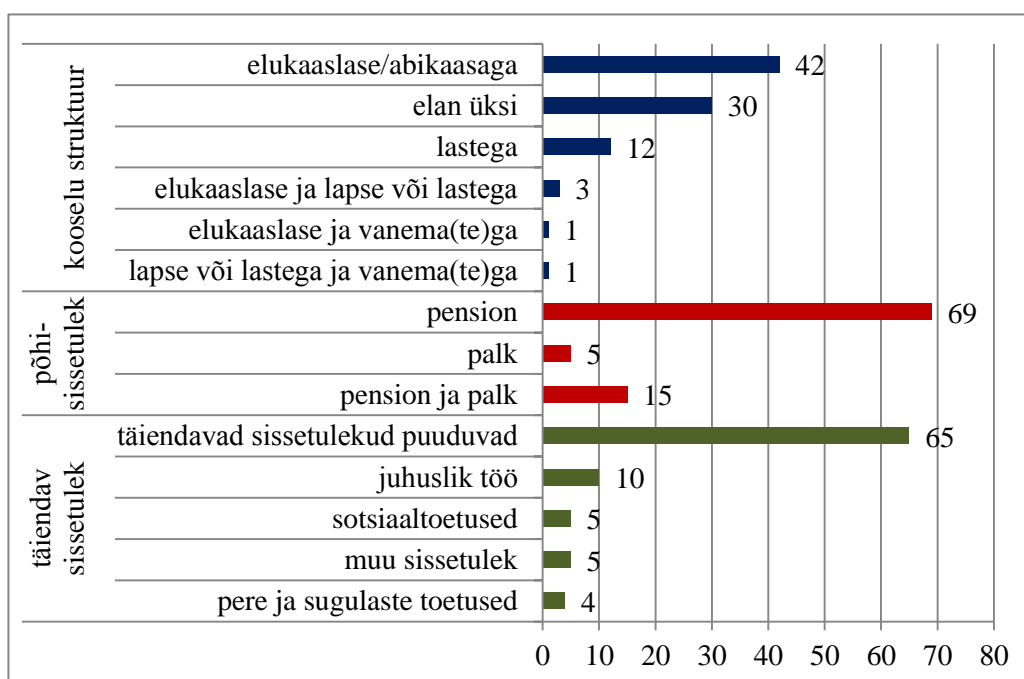
2.3.1. Eakate toimetulek ja heaolu Audru vallas

Sõna eaka vanusepiirangut mõistsid kaks intervjuueeritavat ühtemoodi ja üks pisut teisiti.

Eakaks võib pidada inimest alates 63 eluaastast, kui algab pensioniiga (V1, V2).

Pensioniga pole oluline, eakaks võib pidada inimest alates 70 eluaastast (V3).

Üheks eakate toimetuleku ja heaolu teguriks võib nimetada ka kooselu vormi, sest üksi elaval eakal on raskem majanduslikult hakkama saada, kui kahe sissetulekuga leibkonnal. Leibkonna suurust uurides selgus, et 42 eakat vastanutest elavad kas elukaaslase või abikaasaga, 30 üksinda, 12 koos lapse või lastega. Vastanutest viis elab koos nii elukaaslase/abikaasa ja lapse või lastega ning vanema(te)ga. (vt joonis 7)

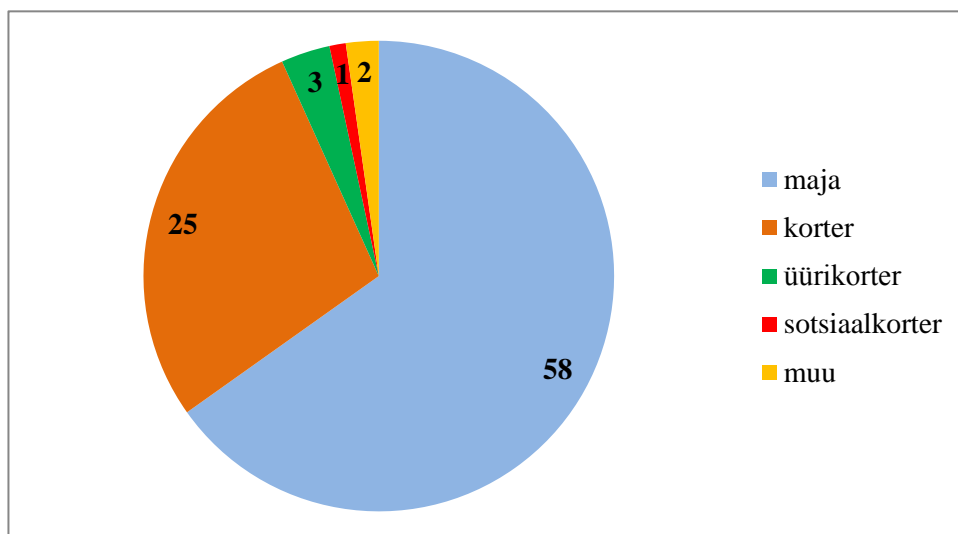

Joonis 7. Leibkonna ja sissetuleku struktuur (autori koostatud).

Ainult pensionit saavad vastanutest 69 ja ainult palka viis eakat. Mõlemat, nii pensionit kui palka, saavad 15 küsitlusele vastanut. Juhusliku töö eest lisasissetulekut saavad 10 vastanut, sotsiaaltoetust viis ja nelja eakat aitavad vajadusel pere või sugulased. Muud sissetulekut saavad viis eakat. (vt joonis 7)

Inimeste heaolu sõltub paljus elamistingimustest, võimalusest liikuda kas isikliku transpordi või liinibussiga. Uurimusest selgub, et 58 küsitletutest elab oma majas, 25

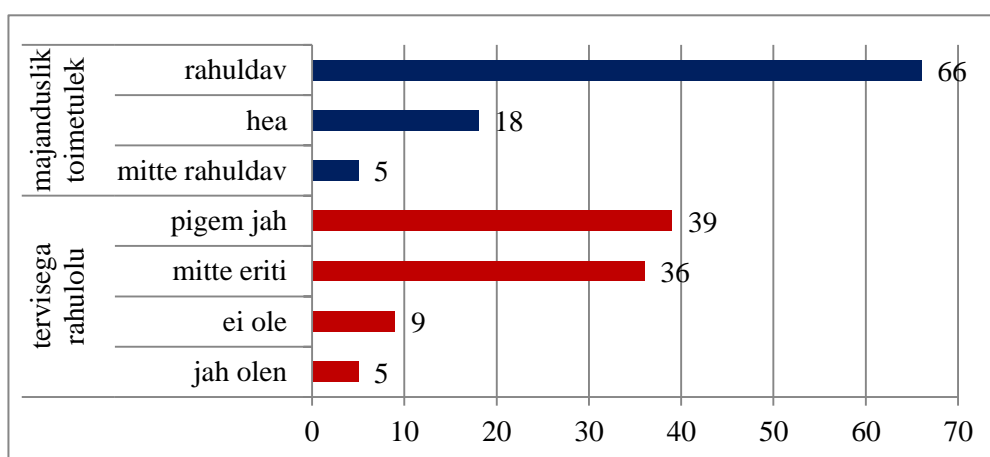
oma korteris, kolm üürikorteris ja üks sotsiaalkorteris. Kaks vastanut märkisid elukohaks muu, selgitades et „tütre juures oma tuba“ ja „poja pere juures“. (vt joonis 8)

Joonis 8. Elamispindade struktuur (autori koostatud).

Vastanutest 46 saavad kasutada transpordiks ainult liinibussi, 39 vastajal on oma isiklik auto. Ühel vastajal transpordivõimalused puuduvad ja kolme vastajat sõidutavad nende lapsed või lapselapsed.

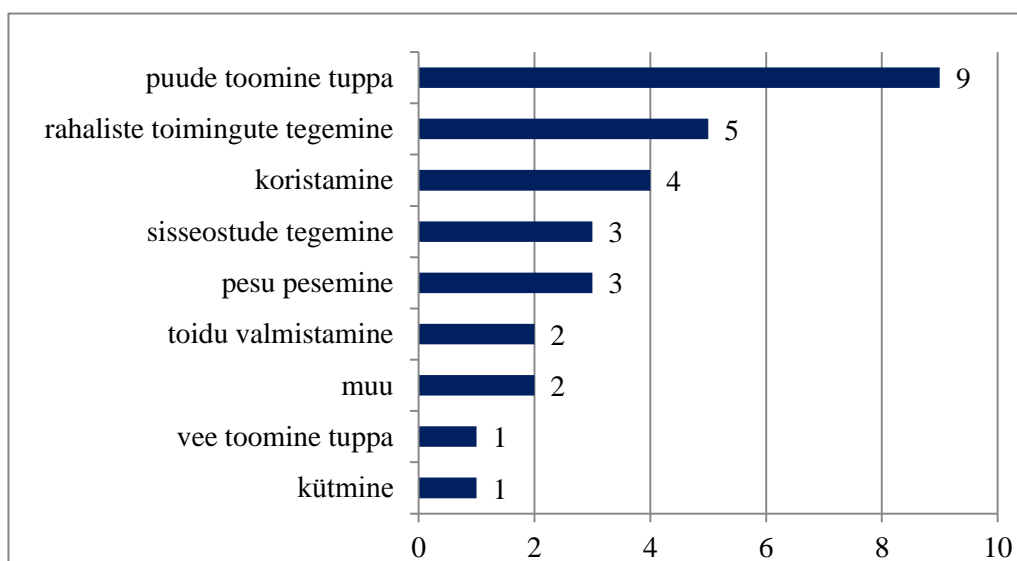
Oma eluaseme seisukorda hindasid heaks ja rahuldavaks enamus uurimuses osalenuist. Ainult üks vastaja pidas oma eluaseme üldist seisukorda mitte rahuldavaks.

Joonis 9. Majandusliku toimetuleku ja tervisega rahulolu struktuur (autori koostatud).

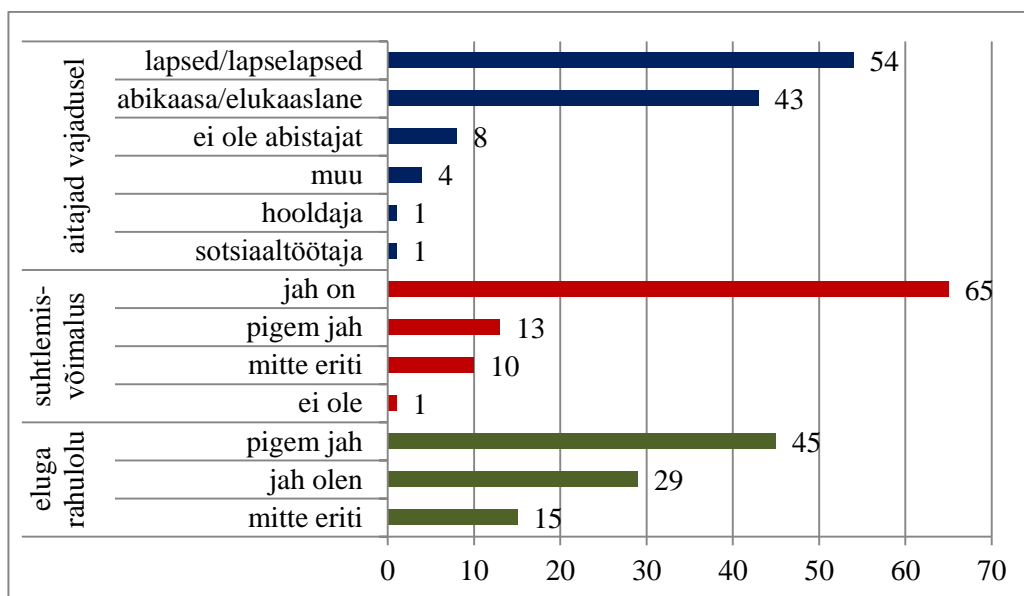
Tervise kõrval väärtustatakse kõige enam majanduslikku toimetulekut. Küsitluse kohaselt enamus (94%) eakaist peab oma majanduslikku olukorda rahuldavaks või heaks (vt joonis 9). Mitterahuldava põhjuseks toodi, et raha on vähe, pension on äraelamiseks väike. Tervislikku olukorda hindavad pooled uuringus osalenud Audru valla eakad pigem heaks ja pooled ei olnud oma tervisega eriti rahul.

Uurimuses osalenuist suurem osa (80%) saab ise oma igapäevaste tegevuste ja toimingutega hakkama, 14% vajab vahel harva abi. Üks vastaja sõltub teiste abist ja mõned vajavad abi korra päevas, nädalas või kuus. Tegevused, milles abi vajatakse, on puude toomine tuppa, rahaliste toimingute tegemine, koristamine, pesu pesemine, sisseostude tegemine, toiduvalmistamine, kütmine, vee toomine tuppa (vt joonis 10). Kaks vastajat vajaksid abi küttepuude muretsemiseks ja kaugemal arsti juures käimiseks.

Joonis 10. Abivajavad tegevused (autori koostatud).

Sotsiaalse võrgustiku olemasolu on tähtis iga inimese elus, kaasa arvatud ka eaka elus. Selle olemasolu mõjutab otseselt või kaudselt ka inimese üksindustunde tekkimist, eriti juhul, kui eakas peaks jääma leseks. Uurimuses osalenud enamuses eakaid aitavad vajadusel lapsed, lapselapsed või elukaaslane/abikaasa. Sotsiaaltöötaja aitab ühte ja ka hooldaja aitab ühte vastanut. (vt joonis 11)

Joonis 11. Aitajad, suhtlemisvõimalus ja eluga rahulolu (autori koostatud).

Positiivne on, et küsimusele, kas teil on võimalus suhelda teile väga oluliste inimestega, vastasid 65 eakat, et jah on, 13 pigem jah, 10 mitte eriti ning ainult üks vastas, et ei ole seda võimalust. Üldiselt olid oma eluga rahul suurem osa uurimuses osalenuist, vaid 15 vastajat ei ole oma eluga eriti rahul. (vt joonis 11)

2.3.2. Eakate vaba aja veetmise võimalused Audru vallas

Elukvaliteedi määravad isiksuse omadused, see missugune on inimese ellusuhtumine. Eakate jaoks määravad elukvaliteedi ka huvitavad vaba aja tegevused, rahulolu iseenda eluga. See oleneb paljuski keskkonnast kus elatakse, kuidas tullaakse toime nendes tingimustes ja kuidas on võimalik neid tingimusi ära kasutada. Üldjuhul on elukvaliteet seda kõrgem, mida aktiivsem on inimene ise. Mida laiem on eaka sotsiaalne võrgustik, seda aktiivsemalt ta suhtleb. Eakate elus on oluline roll harrastustegevusel, mis on saanud aktiivsete eakate elulaadiks.

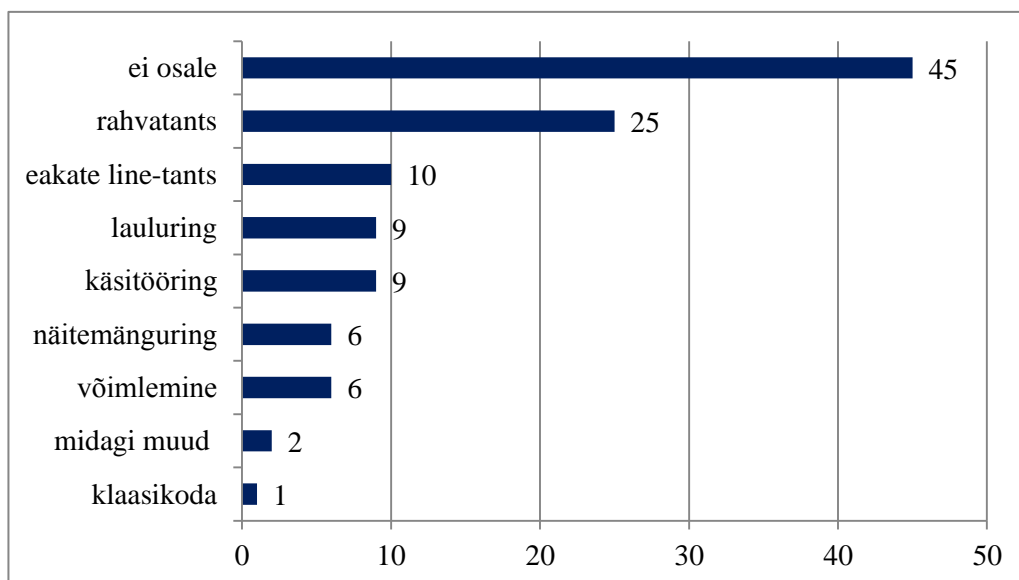
Üheks väärikalt vananemise võimalikkuse tingimuseks pidasid intervjueeritavad ka piisava sissetuleku olemasolu, et oleks olemas vajalik ressurss.

...et oleks rahuldatud esmatasandi hüved, saaks käia teatris, kontsertidel jne (V1).

Tähtsat rolli aktiivselt vananemises mängib iseenese tahtmine midagi teha või kuskilt osa võtta.

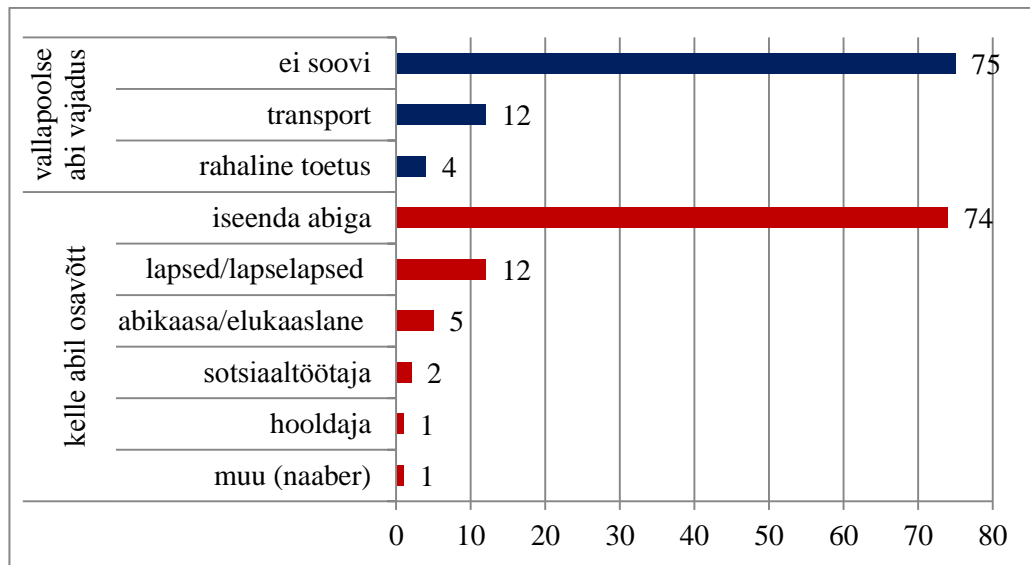
On loodud ratsionaalsed ja optimaalsed tingimused. Kui eakas tõesti tahab ise aktiivselt osaleda, siis on olemas arendamise, isetegevuse, käelise tegevuse ringid. (V3)

Uurimuses osalenud vastanutest peaaegu pooled (45) ei osale üheski huviringis (vt joonis 12). Kõige populaarsemaks huvialaringiks on rahvatants, järgneb line-tants, lauluring, käsitööring, näitemänguring, võimlemine, klaasikoda. Üks vastaja peab tehtavat giiditööd oma huvialaks, üks vastaja käib muuseumisõprade ringis. Huvialaringidest osavõtjad on peamiselt naised, ainult kaks meest osalevad lauluringis.

Joonis 12. Osalemine huvialaringis(autori koostatud).

Vastajatest 92% ei soovi üldse või lisaks mingist huvialaringist osa võtta. 22% vastajatest saab või saaks huvialaringist osa võtta ainult kas abikaasa/elukaaslase, laste või lastelaste, sotsiaaltöötaja, hooldaja või naabri abiga. Paljusid takistab huviringides osalemast transpordi puudus. Valla poolset abi huvialaga tegelemiseks vajavad 17% vastanutest, peamiselt soovitakse transpordiabi ning rahalist toetust. (vt joonis 13)

Joonis 13. Huvialaringis osalemise võimalikkus (autori koostatud).

Need eakad, kel pole võimalik oma tervise pärast käia kuskil huvialaringis, sisustavad oma vaba aega kodus erinevate tegevustega.

Minu hoolealused loevad väga palju, teevad käsitööd, vaatavad televiisorist populaarteaduslikke saateid (V2).

Eakatele korraldatakse erinevaid üritusi: eakate päev, jõulupidu, ekskursioonid, väljasõit Paunvere laadale, muuseumiõhtud, näitused raamatukogudes ja mujal, teeõhtud erinevate külalistega.

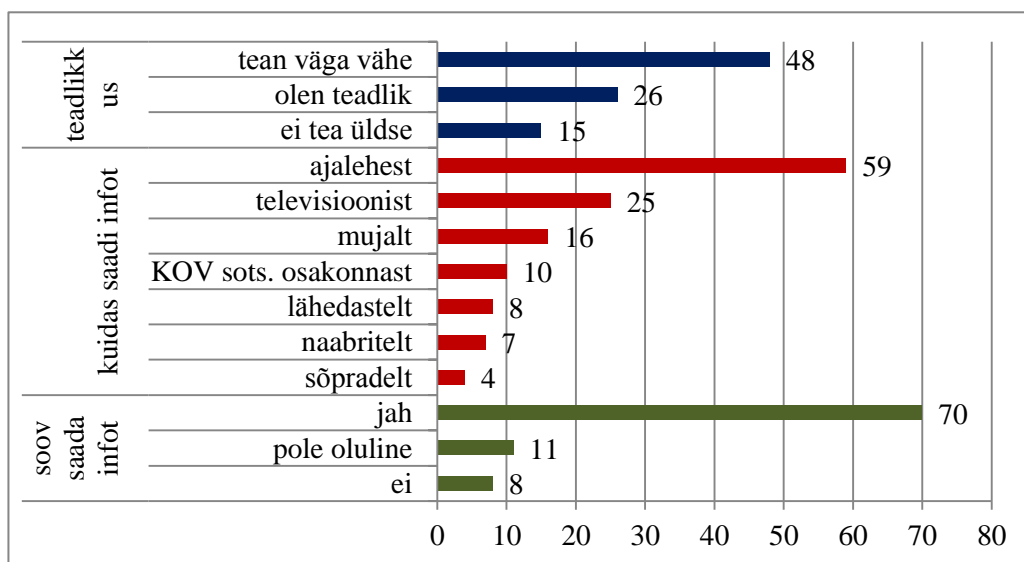
Eakatepäevale ja jõulupeole korraldatakse tasuta transport. Seltsingud saavad tegevustoetust erinevateks üritusteks. Üks osa eakaid on väga aktiivsed ja neile on tähtis, et midagi korraldatakse nende jaoks. (V3)

2.3.3. Eakate sotsiaalteenuste ja –toetuste kasutamine ja vajadus Audru vallas

Audru vald kasutab eakatele sotsiaalteenuste ja –toetuste kohta info jagamiseks kohalikku valla lehte, võimalust külastada valla sotsiaalosakonda, koduhooldustöötajate abi, info liigub ka inimeselt inimesele.

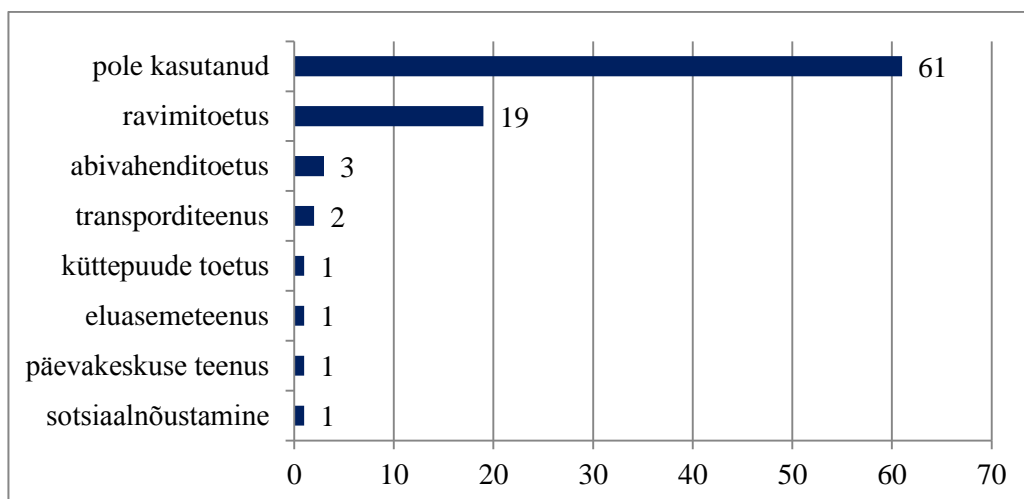
Meie vallas on küll informeeritus hea. Ainult lehes võiks tavainimese jaoks olla rohkem lahti seletatud, mõtestatud. (V2)

Uurimusest selgus, et 29% vastanutest on teadlikud eakatele pakutavatest sotsiaalteenustest ja –toetustest, 54% teab väga vähe ja 17% ei tea üldse. Seega võib öelda, et teadlikkus on väike. Need kellel on olemas info pakutavatest teenustest ja toetustest, on seda saanud enamjaolt ajalehest, veel ka televisioonist, kohaliku omavalitsuse sotsiaalosakonnast. Osa vastanuist on saanud infot lähedastelt, sõpradelt, naabritelt ja 16 respondenti on vastanud, et mujalt, ehk „sotsiaaltöötajalt“, „hooldajalt“, „klubis esinejatelt“, „omalgatuslikult“, „pole kuskilt saanud“. Soov saada infot antud teema kohta on 79% vastajatest, vaid 21% jaoks pole see oluline ning nad ei soovigi saada infot. (vt joonis 14)

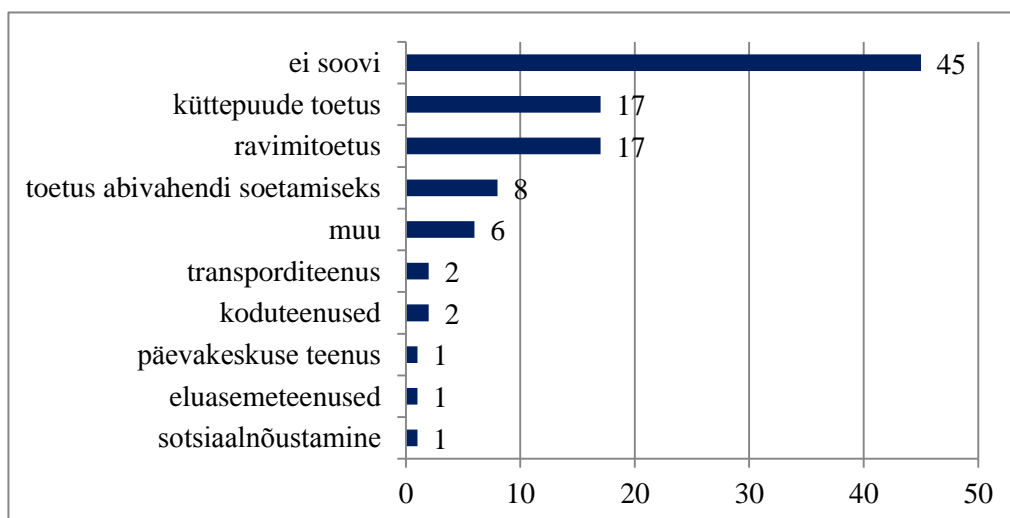
Joonis 14. Teadlikkus ja info kogumine sotsiaalteenustest ja –toetustest (autori koostatud).

Kohaliku omavalitsuse poolt pakutavaid teenuseid ja toetusi pole kasutanud 61 vastanut (vt joonis 15). Pakutavatest sotsiaalteenustest ja –toetustest kasutavad Audru valla eakad eelkõige ravimitoetust, järgnevad abivahenditoetus ja transporditeenus, neli vastajat on kasutanud või kasutavad eluasemeteenust (elab valla üürikorteris), küttepuudetoetust, päevakeskuse teenust ja sotsiaalnõustamist.

Joonis 15. Sotsiaalteenuste ja –toetuste kasutamine eakate poolt (autori koostatud).

Jooniselt 16 näeme, et vastanutest 45 ei soovi sotsiaalteenuseid ja –toetusi, et paremini toime tulle. Kirjutati, et esialgu veel ei soovi. See annab alust arvata, et varsti siiski osutuvad need vajalikuks. Nii nagu eelnevalt enimkasutatavaks toetuseks oli ravimitoetus, nii ka enimvajatavaks toetuseks on ravimitoetus ning lisaks vajaksid uurimuses osalenud eakad veel ka küttepuudetootust. Soovitakse abi ka abivahendi soetamiseks. Välja oli toodud matusetootus, samuti transporditoetus lisaks transporditeenusele. Veel märgiti ära koduteenused, eluasemeteenus, päevakeskuse teenus ja sotsiaalnõustamine.

Joonis 16. Sotsiaalteenuste ja –toetuste vajadus (autori koostatud).

Enimkasutatavateks teenusteks Audru vallas on intervjueeritavate arvates koduhooldusteenus ja sotsiaaltransporditeenus. Teenustest osutatakse veel hoolekandeesutuse teenust, eluasemeteenust ja sotsiaalnõustamist.

Hetkel osutatakse koduhooldusteenust Audru vallas 25 inimesele. Koduhooldusteenus sisaldab järgnevaid toiminguid: toiduainete ja tööstuskaupadega varustamine; vestlus ja teabe edastamine; eluaseme korrastamine; küttematerjali ja kütmise korraldamine; abistamine asjaajamise ja arstiabi korraldamisel; abistamine hügieenitoimingutel.

Koduhoolduse alla kuulub arstiabi, ajalehtede tellimine, ID kaarti tegemine, pangatoimingute tegemine, toidu kojutoomine, ravimite toomine (V2).

Enimvajatavateks teenusteks spetsialistide arvates on kõigepealt koduõendusteenus ja füsioteraapiateenus. Oluline on ka saunateenus.

Vaja oleks sellist invasauna moodi sauna, kus saaks hoolealust aidata ja toetada, praeguses üldsaaunas seda teha ei saa (V2).

Kui aktiivravi enam ei osutata aga on vaja sidumas ja süstimas käia, tuuakse abivajajad Audrusse perearstikeskusesse. Palju kergem nii abivajajate kui hooldajate jaoks oleks kui õde tuleks koju ehk oleks koduõendusteenus. (V3)

Spetsialistid tõid välja, et makstavateks toetusteks Audru valla eakatele on toimetulekutoetus, hoolekandeesutuse toetus ja tervisetootus. Viimane sõltub sissetulekust ning hõlmab endas ravimitootust, abivahenditoetust ja haigla voodipäeva maksumuse toetust. Veel makstakse eakatele küttekollete ja korstnapuhastamise toetust ning erakorralist toetust. Viimane on mõeldud ühe ettenägematu sündmuse puhuks, näiteks pereliikme surm ehk matusetootus, invaliidistumine, ravikindlustuseta inimese ravi tasu, loodusõnnetus, tulekahju, varjupaiga või turvakodu teenuse kasutamine, täiskasvanud puudega eaka toetus (kui ei ole ülalpidajaid).

2.4. Järeldused ja ettepanekud

Eakate hulk, kes vajavad toimetulekuks vastavaid teenuseid ja toetusi, on Audru valla elanikkonnas päris suur. Selle üheks põhjuseks võib olla, et Audru vald on üks

suuremaid valdu Pärnumaal. Suurem osa uurimuses osalenud eakatest enam ei tööta. Pooled vastanutest on abielus, pooled kas lesed või mingil muul põhjusel elavad üksinda. Nende jaoks võib olla probleemiks üksindus, mis kipub eakaid kimbutama. Üksi elaval eakal on ka majanduslikult raskem hakkama saada, kui kahe sissetulekuga leibkonnal. Üle poole uurimuses osalenutest peavad oma majanduslikku toimetulekut rahuldavaks. Läbiviidud uuring näitab, et leskede seas on suur ülekaal naistel, mis kinnitab teoorias väljatoodud fakti, et naised elavad kauem.

Suurem osa eakaid peavad hakkama saama ainult pensioniga, 15 respondenti saavad tuluna nii pensionit kui palka. Vähesed eakad saavad lisasissetulekut juhusliku töö eest või aitavad neid pere ja sugulased. Tublimad teenivad lisa ka põllumajandussaaduste müügist, mis saadakse oma aiamaalt või siis korilusega metsast, põllult. Uurimusest selgub, et 93% eakatest elab oma majas või korteris ning enamjaolt peetakse eluaseme seisukorda heaks ja rahuldavaks.

Tervisega on rahul pooled respondentidest ja pooled mitte eriti. Elukvaliteet aga sõltub oluliselt inimese terviseseisundist. Tervisega rahuolu mõjutab kindlasti ka vaba aja veetmist. Need, kes olid oma tervisega rahul, võtavad aktiivsemalt osa ka erinevatest huvialaringidest. Uurimuses osalenud vastanutest peaaegu pooled ei kasuta ega soovi kasutada ühtegi võimalust oma vaba aega sisustada väljaspool kodu, mis on üllatav, sest vastavad võimalused on loodud. Huvialaringidest osa võtmine on üks võimalustest teistega suhelda. Uurimuses osalenud spetsialistid tõid omalt poolt välja, et eakatele on siiski oluline, et nende jaoks midagi korraldatakse. Seega on viidud sisse traditsioon, et igal aastal toimub eakate päev ja jõulupidu. Korraldatakse väljasõit Paunvere laadale, toimuvad muuseumiõhtud, näitused raamatukogudes, teeõhtud erinevate külalistega. Üks ettevõtlik proua, olles ise ka pensionär, korraldab eakatele erinevaid ekskursioone tutvumaks Eestimaa kaunite paikadega.

Läbiviidud uuringu põhjal võib väita, et suurem osa uurimuses osalenud eakaid tulevad oma tegevustega iseseisvalt toime, vähesed vajavad vahel harva abi ja vaid üksikud rohkem aitamist. Inimesed peavad oluliseks ise hakkama saada ja teenuseid kasutatakse alles siis, kui tõesti vajatakse kõrvalist abi. Tegevused, milles abi vajatakse, on puude ja

vee toomine tuppa, kütmine, koristamine, pesu pesemine, toiduvalmistamine, sisseostude ja rahaliste toimingute tegemine.

Perekorraldusest lähtuvalt selgus antud uurimuses, et vajadusel aitavad eakaid kõigepealt kas elukaaslane või abikaasa või siis lapsed. Sotsiaalse võrgustiku olemasolu on tähtis iga inimese elus, kaasa arvatud ka eaka elus. Selle olemasolu mõjutab otseselt või kaudselt ka inimese üksindustunde tekkimist, eriti juhul, kui eakas peaks jääma leseks. Positiivne on, et küsimusele, kas teil on võimalus suhelda teile väga oluliste inimestega, vastasid 73% uurimuses osalenuist, et jah on.

Uurimisandmete analüüsist selgus, et suurem osa eakatest teab väga vähe neile pakutavatest sotsiaalteenustest ja –toetustest. Selle põhjuseks võib olla ebapiisav teavitustöö, sest soov saada infot oli enamusel uuringus osalenutel. Peamiseks infoallikaks pakuti ajalehte, kuid ei ole teada, milline on kohaliku ajalehe osakaal. Veel on saadud antud teema kohta infot televisioonist ning ka kohaliku omavalitsuse sotsiaalosakonnast.

Toimetuleku parandamiseks vajaksid Audru valla eakad erinevaid teenuseid ja toetusi. Pensionäri majanduslikust olukorrast olenevalt võib tekkida vajadus täiendava toetuse järele. Enim vajatakse ravimitoetust, ka küttepuudetoetust, samuti abivahendi soetamise toetust. Enimkasutatavateks teenusteks on koduhooldusteenus ja sotsiaaltransporditeenus. Mõlemad pole siiski mõeldud ainult eakatele. Enimvajatavaks teenuseks spetsialistide arvates on koduõendusteenus, võiks olla ka füsioteraapiateenus. Oluline on samuti saunateenus, kus saaks hoolealust või eakat aidata ja toetada, kus oleks privaatsem. Võiks olla kindel päev, millal saaksid käia ainult eakad nii üksi kui koos hooldajaga.

Lähtudes uurimistulemustest tehakse Audru vallale järgmised ettepanekud:

- Aktiivsena vananemise propageerimine, sest kui eakas on kaasatud aktiivselt ühiskondlikku ellu ning suhtleb eakaaslastega, tunneb ta end kogukonnas turvaliselt ja vajalikuna.
- Teavitustöö tegemine eakatele mõeldud sotsiaalteenustest ja –toetustest tagamaks kõigile võrdsed võimalused nende kasutamiseks.

- Koduõendusteenuse väljaarendamine.
- Kolmanda ja avaliku sektori vahelise koostöö arendamine parandamaks teenuste kättesaadavust ja kvaliteeti (näiteks füsioteraapiateenuse osutamine ning saunateenus).
- Traditsiooniliste ürituste elushoidmine, nende juurde arendamine.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et sotsiaalteenuste ja –toetuste pakkumine võrdsete võimaluste tagamiseks Audru vallas oleneb eakate nõudlusest ja vajadustest ning kasutamine lähtuvalt nende toimetulekust. Antud uurimusest selgus, et Audru valla eakate sooviks on ise hakkama saada ja sotsiaalteenuseid kasutada alles siis, kui neil tõesti tekib vajadus kõrvalise abi järele. Vaba aja veetmise võimalusi erinevate huviringide näol võiksid uurimuses osalenud eakad samuti rohkem kasutada.

KOKKUVÕTE

Käesoleva lõputöö, „Võrdsete võimaluste tagamine eakate heaolu kindlustamiseks Audru valla näitel“, eesmärgiks oli uurida milliseid sotsiaalteenuseid ja –toetusi pakutakse eakatele Audru vallas, kas neid on piisavalt ja kas nad on teadlikud pakutavatest võimalustest. Selgitada, milliseid sotsiaalteenuseid ja –toetusi vajaksid kohalikud eakad veel olemasolevatele oma toimetuleku ja heaolu parandamiseks. Eesmärgiks oli selgitada, kas nad on rahul ja huvitatud kohaliku omavalitsuse poolt pakutavate võimalustega vaba aja veetmiseks.

Teema valik tulenes valdkonna aktuaalsusest. Eesti rahvastikku iseloomustavad kaks väga olulist suundumust, jätkub rahvaarvu vähenemine ning samal ajal Eesti rahvastik vananeb. Üha väiksem hulk tööealisi peab ülal pidama lapsi ja vanaduspensioniealisi. Eesti vanemaealist rahvastikku iseloomustab naiste suurem osakaal eakate hulgas. Inimeste vanuse kasvades suureneb järjest üksi elavate inimeste hulk. Samas, mida vanemaks inimene jääb, seda rohkem on tal tegelikult leibkonna tuge vaja. Eakate toimetulekut ja aktiivset osalemist ühiskondlikus elus on võimalik pakutavate teenuste kaudu toetada.

Töö teoreetilises osas antakse ülevaade eakatest kui sihtgrupist ühiskonnas ning eakate aktiivse eluhoiaku ja elukvaliteediga seonduvatest teoreetilistest käsitlustest. Samuti eakate sotsiaalsest kaitsest Eestis, nendele pakutavatest sotsiaalteenustest ja –toetustest ning Audru vallast eakate elukeskkonnana.

Uurimus on läbi viidud kombineeritud uurimusena 2014. aasta kevadel. Kvalitatiivset meetodit kasutati kohaliku omavalitsuse poolt eakatele pakutavate sotsiaalteenuste ja –toetuste kohta ülevaate saamiseks, viidi läbi struktureeritud intervjuuna Audru valla kahe sotsiaaltöö spetsialisti ja ühe koduhooldustöötajaga. Kvantitatiivset

uurimismeetodit kasutati eakatele pakutavate sotsiaalteenuste ja –toetuste kasutamisest ja vajadustest ning sotsiaalsest heaolust ülevaate saamiseks, mille jaoks koostati ankeetküsimustik. Küsimustik koosnes 28 valik- ja vabavastusega küsimusest Valim saadi juhuvalimi alusel, milleks osutus 89 üle 65 aastast eakat.

Uurimistulemustele baseerudes võib öelda, et sellest missugused on eakate endi individuaalsed ressursid ning millised on riigipoolsed toetavad teenused ja toetused, sõltub eakate elukvaliteet. Aktiivsena vananemise propageerimine ja eakate kaasamine ühiskondlikes tegevustes võib leevendada eaka üksindustunnet. Elukvaliteet sõltub oluliselt inimese terviseseisundist, viimane mõjutab kindlasti ka vaba aja veetmist. Need kes on oma tervisega rahul, võtavad aktiivsemalt osa ka erinevatest huvialaringidest. Sotsiaalse võrgustiku olemasolu on tähtis iga inimese elus, kaasa arvatud ka eaka. Antud uurimusest selgus, et vajadusel aitavad eakaid kõigepealt oma pere ja lähedased. Audru valla eakad peavad oluliseks ise hakkama saada ning pakutavaid sotsiaalteenuseid ja –toetusi oma toimetuleku parandamiseks kasutatakse alles siis, kui teisiti enam ei saa. Kõige enam kasutatakse antud uurimusest lähtuvalt ravimitoetust ja küttepuudetoetust.

Koostöös eakatega on omavalitsusel võimalik parandada teenuste kättesaadavust ja kvaliteeti kaasates neid olemasolevate või uute teenuste arendamisse tagades neile seeläbi võrdsed võimalused oma toimetuleku ja heaoleku saavutamiseks.

VIIDATUD ALLIKAD

1. **Abrahams, P.** 2009. Eakate terviseentsüklopeedia. Tallinn: TEA Kirjastus.
2. Aktiivsena vananemine. Aktiivsena vananemise ja põlvkondadevahelise solidaarsuse Euroopa aasta 2012. Eakad inimesed. Sinule. Sotsiaalministeerium. [<http://www.sm.ee/sinule/eakale/aktiivsena-vananemise-ja-polvkondadevahelise-solidaarsuse-euroopa-aasta-2012/aktiivsena-vananemine.html>] 29.04.2014.
3. Aktiivsena vananemise arengukava 2013–2020. 2013. Tallinn
4. **Allardt, E.** 1995. Having, Loving, Being: An Alternative to the Swedish Model of Welfare Research. – The quality of life. Oxford: Clarendon Press, pp 90–91.
5. **Annus, T., Aaviksoo, B.** 2002. Riigi, kohalike omavalitsuste, perekonna ja muude isikute kohustused põhiseaduslike õiguste tagamisel sotsiaalhoolekande valdkonnas. Tallinn: Sotsiaalministeerium.
6. **Arber, S.** 1996. Sukupuoli ja ikä. Gerontologia, vol. 10(2), 74–81. (kaudviide).
7. Audru Muuseum. Haridus, kultuur ja sport. Elanikule. Audru vald. [<http://www.audru.ee/et/audru-muuseum>] 29.04.2014.
8. Audru Päevakeskus. Sotsiaal ja tervishoid. Elanikule. Audru vald. [<http://www.audru.ee/et/audru-paevakeskus>] 07.02.2014.
9. Audru vald. Elanikule. Üldinfo. Tutvustus ja asukoht. Audru vald. [<http://www.audru.ee/et/tutvustus-ja-asukoht>] 05.02.2014.
10. Audru valla arengukava 2012-2025. Audru 2012.
11. Audru valla sotsiaalhoolekande arengukava aastateks 2009–2015. Arengukava. Sotsiaal ja tervishoid. Audru vald. [<http://www.audru.ee/et/arengukava>] 25.03.2014.
12. Avahooldus ja koduhooldusteenused. Eakad inimesed. Sinule. Sotsiaalministeerium. [<http://www.sm.ee/sinule/eakale/avahooldus-ja-koduhooldusteenused.html>] 05.02.2014.
13. **Beltšikov, J.** 1984. Elu teise poole muredest ja rõõmudest. Tallinn: Valgus.

14. Eakad inimesed. Sinule. Sotsiaalministeerium.
[<http://www.sm.ee/sinule/eakale.html>] 05.02.2014.
15. Eesti keele seletav sõnaraamat. [<http://www.eki.ee/dict/ekss/>] 15.02.2014.
16. Eesti Vabariigi Põhiseadus 1992. – Riigi Teataja, 1992, nr 26, art 349.
17. Eesti vanuripoliitika alused. Eakad inimesed. Sinule. Sotsiaalministeerium.
[<http://www.sm.ee/sinule/eakale/taiendav-teave/eesti-vanuripoliitika-alused.html>]
04.02.2014.
18. Euroopa parlamendi ja nõukogu otsus. Euroopa aktiivsena vananemise aasta (2012).
[<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0462:FIN:ET:HTML>]
04.02.2014.
19. **Henberg, A., Muller, K., Alekand, A.** 2012. Perekonna kohustused (sotsiaalsete probleemide tõttu) abi vajavate pereliikmete ees. Tallinn: Sotsiaalministeerium.
20. **Hirsijärvi, S., Remes, P., Sajavaara, P.** 2005. Uuri ja kirjuta. Tallinn: Kirjastus Medicina.
21. Hooldamine. Eakad inimesed. Sinule. Sotsiaalministeerium.
[<http://www.sm.ee/sinule/eakale/hoolekandenasutused.html>] 05.02.2014.
22. Hoolekande kontseptsioon 2004. Sotsiaalministeerium.
[http://www.sm.ee/fileadmin/meedia/Dokumendid/Sotsiaalvaldkond/Sotsiaalhoolekanne/hoolekande_kontseptsioon.pdf] 28.04.2014.
23. **Hoyer, J.W., Roodin, P.A.** 2009. Adult Development and Aging. 6th edition.
Boston: McGraw-Hill Higher Education, 13-19.
24. Jõõpre Vanurite Kodu. Sotsiaal ja tervishoid. Elanikule. Audru vald.
[<http://www.audru.ee/et/joopre-vanurite-kodu>] 07.02.2014.
25. **Karelson, K.** 2013. Rahvastiku tervises seisund ja elukvaliteet. – Sotsiaaltrendid, 6, lk 39.
26. **Kasepalu, Ü.** 2008. Eakate vananemise kogemusi Tallinna sotsiaalmajade näitel. – Eakate vananemise kogemused Eestis ja Soomes. Tallinn: Tallinna Ülikooli Kirjastus, lk 46.
27. **Kidron, A.** 2007. Uuri ja käsiraamat. Mis ja milleks? Kuidas? Mis meetodil? Teadus- ja rakendusuuringuid psühholoogias. Mondo.

28. **Kiis, A., Pihlak, M.** 2004. Vananemise ja heaolu teoreetilisi käsitlusi. – Vananemine ja põlvkondadevaheline sidusus. Toimetaja Tulva, T. Tallinn: AS Spin Press, lk 32–33.
29. **King, A. C., King, D. K.** 2010. Physical Activity for an Aging Population, Public Health Reviews. Vol. 32(2). pp. 405.
30. **Malvet, M., Mikkola, M.** 1998. Sotsiaalhoolekanne. Helsinki: Karelactio.
31. **Medar, M., Medar, E.** 2007. Riigi ja kohalike omavalitsuste poolt rahastatavad sotsiaaltoetused ja –teenused: käsiraamat. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
32. Mis on päevakeskus? Eakad inimesed. Sinule. Sotsiaalministeerium. [<http://www.sm.ee/sinule/eakale/paevakeskused.html>] 05.02.2014.
33. **Oeppen, J., Vaupel, J. W.** 2002. Broken Limits to Life Expectancy. – Science, Vol. 296, No 5570, pp. 1029–1031 (kaudviide).
34. Omastehooldus. Eakad inimesed. Sinule. Sotsiaalministeerium. [<http://www.sm.ee/sinule/eakale/omastehooldus.html>] 05.02.2014.
35. Perekonnaseadus 1994. – Riigi Teataja I osa, 1994, nr 75, art 1326.
36. Rahvaarv ja rahvastiku koosseis. Rahvastikunäitajad ja koosseis. Valdkonnad. Eesti Statistika. [<http://pub.stat.ee/px-web.2001/Dialog/Saveshow.asp>] 04.02.2014.
37. **Rannastu, K.** 2005. Sotsiaalhooldus. Tallinn: Kirjastus Ilo.
38. Rehabilitatsioon, tegevusvõime säilitamine ja abivahendid. Eakad inimesed. Sinule. Sotsiaalministeerium. [<http://www.sm.ee/sinule/eakale/rehabilitatsioon-tegevusvoime-sailitamine-ja-abivahendid.html>] 05.02.2014.
39. Riikliku pensionikindlustuse seadus 2001. – Riigi Teataja I osa, 2001, nr 100, art 648.
40. **Saks, K.** 1998. Noorest saab vana. Tartu: Tartumaa Trükikoda.
41. **Salu, M.** 2001. Sotsiaalkaitse Eestis. Tallinn: EBS Print.
42. **Sirotkina, R.** 2012. Aktiivsena vananemise ja põlvkondadevahelise solidaarsuse Euroopa aasta 2012 – kuidas me oleme nende teemadeni jõudnud. Sotsiaaltöö, nr. 4, lk 8-12.
43. Sotsiaalhoolekande seadus. – Riigi Teataja I osa, 1995, nr 21, art 323.
44. Sotsiaalkindlustus ja riiklikud teenused. Rehabilitatsioon.invainfo.ee. [<http://rehabilitatsioon.invainfo.ee/index.php?1,76>] 16.04.2014.

45. Sotsiaalkindlustus. Sotsiaalministeerium.
[<http://www.sm.ee/sinule/eakale/sotsiaalkindlustus.html>] 16.04.2014.
46. Tervis, töö ja sotsiaalelu. 2007. Koostaja Sotsiaalministeeriumi sotsiaalpoliitika info ja analüüsi, tööpoliitika ja info analüüsi ning tervise info ja analüüsi osakonnad.
Tallinn: Sotsiaalministeerium, lk 97.
47. **Tulva, T.** 2012. Põlvkondadevahelisest sidususest elukulu kontekstis. Sotsiaaltöö, nr. 4, lk 24-28.
48. **Tulva, T., Kiis, A.** 2001. Vananemine Eestis: Eakate toimetulek ja teenuste vajadus. Tallinn.
49. **Tulva, T., Viiralt, I.** 2003. Väärikas vananemine: müüdid või tegelikkus. Tallinn: AS Spin Press.
50. Vanemaealiste ja eakate toimetuleku uuring 2009. Kokkuvõtte peamistest tulemustest. Sotsiaalministeerium. Sotsiaalpoliitika info ja analüüsi osakond. 2010, lk 7.

Lisa 1. Küsimustik spetsialistile

1. Kes on eakas?
2. Milliseid sotsiaalteenuseid ja –toetuseid pakutakse Audru vallas eakatele?
3. Kas eakad on piisavalt informeeritud pakutavatest sotsiaalteenustest ja –toetustest?
4. Milliseid teenuseid lisaks olemasolevatele vajaksid eakad veel Teie arust?
5. Millistel tingimustel on võimalik väärikas ja aktiivne vananemine?
6. Milliseid võimalusi pakub Audru vald oma eakatele aktiivseks vananemiseks?
7. Milline on eakate endi hoiak aktiivselt ja väärikalt vananeda?
8. Kui paljudele osutatakse koduteenuseid?

Lisa 2. Ankeetküsimustik Audru valla eakatele vanuses 65 ja vanemad

I. ÜLDANDMED

1. Teie sugu?

- 1) mees
- 2) naine

2. Teie vanus?

- 1) 65-69
- 2) 70-74
- 3) 75-79
- 4) 80-84
- 5) 85 ja vanemad

3. Kas töötate?

- 1) jah
- 2) ei

4. Teie haridus?

- 1) algharidus
- 2) põhiharidus
- 3) keskharidus
- 4) keskeriharidus
- 5) kõrgharidus

5. Teie perekonnaseis?

- 1) vallaline
- 2) abielus
- 3) vabaabielus
- 4) lahutatud
- 5) lesk

II TOIMETULEK JA RAHULOLU

6. Kellega elate praegu koos?

- 1) elan üksi
- 2) elukaaslase/abikaasaga
- 3) lastega
- 4) koos vanema(te)ga
- 5) hooldajaga
- 6) kellegi teisega

7. Teie põhisissetulekuteks on:

- 1) pension
- 2) palk
- 3) muu sissetulek (palun täpsustada)

Lisa 2 järg

8. Teie täiendavad sissetulekud on:

- 1) sotsiaaltoetused
- 2) juhuslik töö
- 3) pere ja sugulaste toetused
- 4) muu sissetulek (palun täpsustada).....
- 5) täiendavad sissetulekud puuduvad

9. Kas Te elate:

- 1) oma majas
- 2) oma korteris
- 3) üürikorteris
- 4) hooldusasutuses
- 5) sotsiaalkorteris
- 6) muu (palun täpsustage).....

10. Milline on Teie eluaseme üldine seisukord?

- 1) väga hea
- 2) hea
- 3) rahuldav
- 4) mitte rahuldav (palun põhjendage).....

11. Millised on Teie transpordivõimalused?

- 1) isiklik auto
- 2) bussiliiklus
- 3) transpordivõimalused puuduvad
- 4) muu (palun täpsustage).....

12. Kas te töötate hetkel?

- 1) täistööajaga
- 2) osalise tööajaga
- 3) vahetevahel
- 4) ei tööta
- 5) muu (palun täpsustage).....

13. Kuidas hindate oma majanduslikku toimetulekut?

- 1) väga hea
- 2) hea

Lisa 2 järg

3) rahuldav

4) mitte rahuldav (palun põhjendage).....

14. Kas olete üldiselt rahul oma tervisega?

1) ei ole

2) mitte eriti

3) pigem jah

4) jah olen

15. Kuidas hindate oma igapäevast toimetulekut?

1) tulen tegevustega iseseisvalt toime

2) vahel harva vajan abi

3) mõned korrad kuus vajan abi

4) mõned korrad nädalas vajan abi

5) mõned korrad päevas vajan abi

6) sõltun teiste abist

16. Kui vajate abi, siis millistel järgnevatel tegevustel?

1) sisseostude tegemisel

7) kütmisel

2) koristamisel

8) vee toomisel tuppa

3) pesu pesemisel

9) treppidel ja õues liikumisel

4) toidu valmistamisel

10) rahaliste toimingute tegemisel

5) isiklik hügieen

11) ei vaja abi

6) puude toomisel tuppa

12) muu (palun täpsustage)

17. Kes Teid aitavad vajadusel?

1) abikaasa/elukaaslane

4) hooldaja

2) lapsed/lapselapsed

5) ei ole abistajat

3) sotsiaaltöötaja

6) muu (palun täpsustage)

18. Kas Teil on võimalus suhelda teile väga oluliste inimestega?

1) ei ole

2) mitte eriti

3) pigem jah

4) jah on

19. Kas olete oma eluga üldiselt rahul?

1) ei ole

Lisa 2 järg

- 2) mitte eriti
- 3) pigem jah
- 4) jah olen

III VABA AJA VEETMISE VÕIMALUSED

20. Kas osalete mõnes loetletud huviringis?

1) rahvatants	5) näitemänguring
2) eakate line-tants	6) klaasikoda
3) lauluring	7) võimlemine
4) käsitööring	8) midagi muud (palun täpsustage)
9) ei osale	

21. Kas sooviksite osaleda mõnes loetletud huviringis?

- 1) rahvatants
- 2) eakate line-tants
- 3) lauluring
- 4) käsitööring
- 5) näitemänguring
- 6) klaasikoda
- 7) võimlemine
- 8) midagi muud (palun täpsustage).....
- 9) ei soovi

22. Kelle abil ja toetusel saate või saaksite osa võtta huviringist?

- 1) abikaasa/elukaaslane
- 2) lapsed/lapselapsed
- 3) sotsiaaltöötaja
- 4) hooldaja
- 5) iseenda abiga
- 6) muu (palun täpsustage).....

23. Kas sooviksite valla poolset abi huviringis käimiseks?

- 1) transport
- 2) rahaline toetus

Lisa 2 järg

- 3) muu abi (palun täpsustage).....
4) ei soovi

IV SOTSIAALTEENUSTE JA –TOETUSTE KASUTAMINE JA VAJADUS

24. Kas olete teadlik eakatele pakutavatest sotsiaalteenustest ja –toetustest?

- 1) olen teadlik
2) tean väga vähe
3) ei tea üldse

25. Kuidas olete saanud infot eakatele pakutavate sotsiaalteenuste ja –toetuste kohta?

1) lähedastelt	4) kohaliku omavalitsuse sotsiaalosakonnast
2) sõpradelt	5) ajalehest
3) naabritelt	6) televisioonist
7) mujalt (palun täpsustage).....	

26. Kas sooviksite saada infot kohaliku omavalitsuse poolt pakutavatest sotsiaalteenustest ja –toetustest?

- 1) jah
2) ei
3) pole oluline

27. Kas olete kasutanud või kasutate mõnda omavalitsuse poolt pakutavat teenust või toetust?

1) pole kasutanud	7) transporditeenus
2) sotsiaalnõustamine	8) ravimitoetus
3) päevakeskuse teenus	9) transporditoetus
4) koduteenused	10) abivahenditoetus
5) eluasemeteenus (sotsiaalkorter, sotsiaalmaja)	11) küttepuude toetus
6) hooldamine hoolekandenasutuses	12) matusetoetus
13) muu (palun täpsustage).....	

28. Milliseid sotsiaalteenuseid ja –toetuseid Te vajaksite, et paremini toime tulla?

1) sotsiaalnõustamine	8) koduõendusteenus
2) koduteenused	9) pansionaadi teenus
3) eluasemeteenused	10) hooldamine hoolekandenasutuses

Lisa 2 järg

4) päevakeskuse teenus

5) transporditeenus

6) häirenuputeenus

7) päevahoiuteenus

15) ei soovi

11) ravimitoetus

12) toetus abivahendi soetamiseks

13) küttepuude toetus

14) muu (palun täpsustage)

SUMMARY

PROVIDING EQUAL OPPORTUNITIES FOR ENSURING THE WELLBEING OF ELDERLY ON THE BASIS OF AUDRU MUNICIPALITY

Anu Aaviste

In recent years there has been increased attention to older people in Estonia due to rapid changes in the society and the ageing of the population. Society is considered to be an ageing society when the proportion of older people (65+) in it is greater than 7%. Statistical data shows that the number of older people in Estonia is increasing year by year. The issues concerning the wellbeing of older persons, especially the questions regarding the pension policy have therefore become popular as well in the media as in related literature.

Elderly should be able to take an active part in the social life and the society should enable them to age well – with dignity and in good health. The aim of active ageing is to increase their healthy life expectancy, to improve their quality of life and to create them equal opportunities in different fields of civil life. In doing so one has to consider the fact that the life expectancy of women is longer than that of men and therefore there are more women than men among the older part of the population.

The year 2012 was designated as the European Year of Active Ageing and it laid emphasis on following strands of action: first, it was called on giving older workers better chances in the labour market. Secondly, the need for the participation of older persons in society was brought out in order to avoid them being socially isolated or excluded. Thirdly, it was underlined, that the older people should remain in charge of their lives as long as possible. Estonian Ministry of Social Affairs has developed also its own Strategy of Active Ageing 2013–2020, which aims for ensuring that the elderly maintain an acceptable standard of living and a status that is equal with other age groups in society.

As of January 1st, 2013, there were 881 people aged 65 or older living in Audru municipality (the proportion of women among them being thereby greater than that of

men). The aim of the thesis was to outline social services and benefits offered to elderly in Audru municipality and to find out if these are sufficient and if older persons are aware of all the options they are being offered. Furthermore, it was asked, if there could be any additional services and benefits that would enhance their wellbeing and subsistence and if yes, what they would be. In addition the thesis examined if these older persons are satisfied with and interested in recreation and leisure facilities offered by the local municipality.

The research was conducted during spring 2014, using combined quantitative and qualitative methods. The qualitative method was applied for outlining the social services and benefits offered by the municipality for elderly. For that purpose the author of the thesis conducted three structured interviews: two with social work specialists and one with a home care assistant. The quantitative method was applied to outline the application and need of the mentioned services and benefits and also the state of social wellbeing of older persons – it was carried out by using a questionnaire consisting out of 28 multiple-choice and essay questions. The random sample consisted of 89 persons older than 65.

Based on the research results one can say that the wellbeing of elderly is dependent both on their own individual resources as well on state-financed services and benefits. Promoting active ageing and including elderly into social life can help to prevent their alienation from the society and sense of lonesomeness. Quality of life is greatly dependent on person's health status, which affects also person's ability to participate in recreation facilities. Those in good health also participate more actively in different social activities. And like for every person so also for the older ones social networking is of vital importance. The research showed that if needed, older persons are taken care of first of all by their family members as it should be. Elderly living in Audru municipality find it important to be self-reliant and they use the social services and benefits offered by the municipality only in case when there is really no other way left. Mostly used benefits are prescription drug benefit and firewood benefit.

Consequently one can only suggest Audru municipality to promote active ageing, provide information on social services and benefits for elderly, and develop a

functioning home care and physiotherapy service, to keep the existing recreation facilities and to create new ones. In addition it is important to enhance the cooperation between third sector and public sector in order to improve the accessibility and quality of social services for elderly. Involving elderly into this process will offer them to achieve an equal status with other groups of society and lets them be an integral part of the community.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Anu Aaviste (14.05.1968)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

„Võrdsete võimaluste tagamine eakate heaolu kindlustamiseks Audru valla näitel“, mille juhendaja on Anne Rähn

1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Pärnus, 20.05.2014